

חסיד רב פעלים

קובץ זיכרון לדמותו של
הרה"ח השליח ר' מנחם מענדל דייטש הי"ד

תשורה לרגל שמחת הנישואין של
הרב שלמה יהודה שיחי' עב"ג חיה מושקא שתחי' דייטש
כ"ג מנחם אב ה'תשע"ז

חסיד רב פעלים

קובץ זיכרון לדמותו של
החסיד הרב מנחם מענדל דייטש הי"ד

עורך:
הרב שלום דובער פרידלנד

תשורה לרגל שמחת הנישואין של
הרב שלמה יהודה שיחי' עב"ג חיה מושקא שתחי' דייטש
כ"ג מנחם אב ה'תשע"ז

פתח דבר

ברגשי גיל לרגל בואו של אחינו היקר הרב שלמה יהודה שיחי' עב"ג חיה מושקא שתחי' דייטש בקשרי הנישואין ובלבבות כבדים על חסרונו הגדול של אבינו היקר הרב מנחם מענדל מרדכי דייטש הכ"מ, ביום שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ז, בידי מרצחים ארורים שקיפדו את פתיל חייו במהלך עסקנותו השוטפת, וגדעו את הפעילות התוססת עודה באיבה. אנו מתכבדים בזאת להגיש בפניכם 'תשורה' - תקציר מדברי ימי חייו העשירים והמפוארים של אבינו היקר. ומודים לכם על שהואלתם להשתתף בשמחתו של אחינו היקר.

לא איש דברים, אלא איש של עשייה היה אבא. הוא פעל ללא לאות, בלא פרסום ובלא רדיפה אחר הכבוד. סיפוק רב ניכר היה עליו כשראה את מעשה ידיו פורחים, בלא חילוק מי עומד בראש.

סיפורים ועדויות רבות זרמו אלינו בימי השבעה ובימים שלאחריהם. לפתע התגלה בפנינו טפח מעסקנותו שהשתדל להשאיר בצל. אי לזאת ראינו לנכון ללקט על קצה המזלג פירורים מחייו המפוארים ולהדפיסם בקובץ, ויהיו הדברים נר לרגלינו ואור לנתיבות ידידיו מכיריו ומוקירי זכרו.

"והחי יתן אל ליבו". אישיותו היתה מגוונת ביותר, אך מספר נקודות איפיינו אותו במיוחד: עין טובה - תמיד ראה בזולתו את מעלותיו והתעלם מחסרונותיו. לב טוב - ביתו היה פתוח לאורחים וכולו התמלא שמחה כאשר גרם טובה ליהודי שני. חסיד היה בכל דרכיו והקרין אמונת צדיקים מדבקות, והתקשרות עזה לרבותינו נשיאנו. איש חי - השמחה שררה במעונו, הוא לא הביט על טרדות היום יום, תמיד שמח בחלקו ושימח את סביבתו. רב פעלים - כעסקן מהשורה הראשונה הצליח לפתח ולבנות מוסדות ופרויקטים שהכול התייאשו מהם, לא היה דבר עומד בפני רצונו, על מנת להצליח בשליחותו. בין שלל הפרויקטים שפיתח בלטו פעולותיו בבניית ופיתוח מוסדות החינוך 'שניאור' באובערוויליע, וייסוד היכל אדמו"ר הזקן בהאדיטש.

אבא, חסר לנו מאוד בגופו, בנוכחותו, בדברי העידוד המתמידים, אך רוחו נשארה עימנו, את דרך התורה והחסידות סלל בעדינו. הדוגמה שהעניק לנו היא הצוואה שהורה לנו.

אנו בטוחים ומאמינים בכל ליבנו בדברי רבותינו נשיאנו אשר האב מגיע להשתתף בנישואי ילדיו ומעניק לזוג הצעיר ברכות רבות וכוחות מיוחדים להמשיך בדרך התורה והחסידות מתוך בריאות ורחבות גשמית רוחנית. ובה עצמו שהזוג הצעיר ממשיך לדבוק בדרכו פועלים בזאת - 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. ויה"ר שנזכה בפועל ממש לבית משיח צדקינו, ובקיצור ורננו שוכני עפר, והוא בתוכם.

בהזדמנות זו נשגר ברכה חמה לאימנו היקרה מרת שטרנה שרה שתחי', שתזכה לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות והרחבה, ותצליח בכל עניינה הכלליים והפרטיים, ותרווה מילדיה ונכדיה נחת יהודי חסידי, מתוך מנוחת הגוף ומנוחת הנפש.

שלמי תודה: להרב שלום דובער פרידלנד על כתיבת ועריכת הקובץ. למרת מנוחה הינדא פרידלנד על ההגהה, העצות, התיקונים והשלמת פרטים רבים. לר' יוסף אליהו דייטש על המסירות והדאגה לכל העניינים הטכניים והביצועיים. לר' שמואל דייטש על ההגהה, ההערות והתיקונים. לר' יוסי ויספיש על העיצוב והגרפיקה. תודה לחברת JEM - Jewish Educational Media על תמונות הרבי.

בני משפחת דייטש

מבקשים אנו מכל אשר יש באמתחתו סיפור עדות
או זכרון מעניין מאבינו, כמו גם תמונות או מסמכים,
שיואיל בטובו לשלוח לכתובת האלקטרונית:
S.FRIDLAND@GMAIL.COM

ילדות בירושלים

הרב מנחם מענדל מרדכי דייטש נולד בירושלים, בתאריך ד' שבט תשי"ג, לאביו הגאון המפורסם בצדקותו הר"ר יוסף אליהו ע"ה ולאִימו מרת מרים לבית סג"ל, הנמנים על צאצאי אדה"ז¹. ר' מענדל נמנה על בני הדור השביעי לאדה"ז. שמו ניתן לו על שם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, ושם זקנו. הוריו נודעו כמיוחדים מבין יקירי ירושלים שבין החומות.

את ימי ילדותו עשה בשכונת 'מאה שערים' כשהוא שואב מלא חופניים מאווירת הקודש הירושלמית האוטנתית ומעשרות דמויות ההוד שהילכו באותם השנים בסימטאותיה.

בביתו, בית של חסד, למד ר' מענדל מאביו הרב יוסף אליהו שהתפרסם במעשיו הנשגבים, מהי עשיית חסד ליהודי. אביו הוכר כגאון בכשרונותיו, אך מכיריו הוסיפו כי היה גם גאון במידת החסד.

נכדתו של הרב יוסף אליהו, מרת מנוחה הינדא פרידלנד, נזכרת - כיצד בביתו של זקנה אכלו כל הנדכאים ומחוסרי הדיור המשוטטים בשכונת 'מאה שערים'. פעמים הנשימה היתה קשה במחיצתם, הם פשוט באו עם מלבושיהם הבלים שלא הוחלפו זה עידנים, והרב יוסף אליהו יושב רגוע ומחוייך ונהנה מכל רגע במחיצתם. בכל יום היה משתרך תור של נצרכים והוא פותח את פנקס השיקים ורושם סכום חשוב לכל נצרך. גם כאשר לרגל מחלתו לא יכול היה לזוז ממיתתו התגודדו בקביעות יהודים קשי יום מסביב למיתתו, והוא מחלק להם כספים. לאחר פטירתו, זוגתו מרת מרים דייטש המשיכה במפעליו ובמעשי החסד שלו.

"מחותני הרב מענדל דייטש, מוסיף הרב אברהם מענדל פרידלנד לספר, היה מתאר בפנינו את שיגרת חייו של אביו - אצל אבא לא ראיתי שקנה דבר אחד. כשקנה

1. וכך סדר היחוס: 1. בנו של כ"ק אדה"ז הרב רבי משה. 2. בתו מרת רחל אשת הרב משה צבי פונדמינסקי. 3. ביתם, מרת מרים מערע אשת הרב יהודה מרדכי סגל. 4. ביתם, מרת שרה שפרה אשת הרב נחמן פינסקי. 5. ביתם, מרת יוכבד אשת הרב שלמה יהודה סגל. 6. ביתם, מרת מרים אשת הר"ר יוסף אליהו דייטש. 7. בנם, הרב מנחם מענדל מרדכי דייטש.

עבור אחד מהילדים זוג נעליים, קנה זוג נוסף לילד נצרך. כשקנה חליפה שילם על עוד אחת ושנים, עבור עוד יהודים. כך נחקק בתודעתנו; לפחות, באותה מידה שדואגים לבני הבית יש לדאוג ליהודי שני. ר' מענדל התמיד במעשי החסד שלמד מאביו, כל ימיו ושימש כמודל לסביבתו.

את לימודיו ב'חדר' עבר בישיבת 'עץ חיים' המפורסמת. מוריו והוריו רוו ממנו הרבה נחת. הוא שימש כדוגמא להתמדה ושקידה. "כשהיה חוזר מה'חדר' בשעות הערב המאוחרות, נזכר אחיו הרב שניאור דייטש, הזדרז בארוחת הערב, ומיד נטל גמרא לשנן ולהתעמק בלימוד היומי. היתה לו התמדה מיוחדת עם תפיסה מהירה מאוד".

מספר אחד מבני משפחתו: ר' מענדל, בין יתר כשרונותיו, ניחן בזכרון חד ומופלא. בהיותו ילד צעיר, כאשר ילדי השכונה היו עורכים את הקניות לביתם עם רשימת מצרכים ארוכה, לא רצה מענדל הקטן לקחת את הרשימה, מספיקה היתה עבורו הצצה בה וכבר ידע אותה בעל פה. ואכן תמיד, לא החסיר דבר. אימו ששמעה כי אנשים מבחינים בתכונתו זו ומדברים עליה, הפצירה בו ליטול עימו את רשימת הקניות - ולו כנגד עין הרע, אפילו אם לא תסתכל בה, שאנשים יחשבו שאתה נעזר בה.

"בהגיעו לגיל המצוות מספר אחיו הרב משה דייטש, ביקש אבי מורי להביאו לברכה מפי האדמו"ר ה'בית ישראל' מגור. עבור כך ביקש מגיסו הרב אברהם אליעזר אורבך בעלה של מרת דבורה לבית סג"ל, ששימש כמשמש בקודש, לסדר את כניסתם.

ר' מענדל עם אחיו הרב חיים שלום ומשה.

"האב והבן נכנסו לחדרו וקיבלו את ברכותיו. ה'בית ישראל' הביט בו במבט חודר ומעמיק, כשיצאו אמר ה'בית ישראל' למשמשו: "די בחור גיפעלט מיר זייער! [הבחור הזה מוצא חן בעיני מאוד]". מי שמכיר את סגנון דבורו המדוקדק והמתומצת של האדמו"ר ה'בית ישראל' יודע כי מדובר בביטוי נדיר מאוד.

רבו הרב נטע פריינד, הרב של הכיתה הגבוהה בישיבה קטנה 'עץ חיים', היה גאה בהשגיו, ונהג להציגו כדוגמא ליגיעה והישג בלימוד. רבו זה אף היה מקורב לתורת חב"ד והעלים עין מהקבוצה שהלכה והתלכדה סביב הרב יוסף צבי סג"ל שקירבם בצעדים גדולים לתורת חסידות חב"ד". מסיים הרב משה דייטש.

בישיבות חב"ד

"בכלל משפחתינו חייתה באווירה חבדי"ת, מתאר המשפיע הנערץ הרב חיים שלום דייטש, זקנתינו מרת יוכבד סג"ל, שנמנתה על בני הדור החמישי לאדה"ז שמרה על קשר הדוק עם בית הרב. בביקורו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ בארץ כבר לקחה את אימי מרת מרים לחזות בזיו פניו הקדושים, ומידי חודש במשך ימי חייה היתה משגרת דו"ח ובקשת ברכה מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

"באותם השנים שהגיע אחי ר' מענדל לישיבה קטנה, ממשיך הרב חיים שלום דייטש, כבר הייתי נשוי. השנים שעשיתי בישיבות חב"ד ריפדו עבור אחי את הדרך - אבי שראה כי ימי לימודי בישיבות חב"ד והשהיה במחיצת הרבי, לא רק שלא החלישה אותנו, התמימים, אלא עוד הוספנו אומץ בלימוד התורה, והשתדלנו להשקיע כוחות בעבודת ה', וכי המעבר לליובאוויטש קידמה אותנו בבחינה רוחנית, ראה בעין טובה את המעבר של אחי ר' מענדל לישיבת חב"ד".

המעבר לישיבה בכפר חב"ד באה לאחר מספר חודשים בהם הרב יוסף צבי סג"ל הרחיב את מעגל הבחורים שהושפעו משיעוריו בלימוד התניא ותורת החסידות בישיבת 'עץ חיים' ועליהם נמנה אף הנער מענדל דייטש. בחורים רבים הושפעו משיעוריו המרתקים, אך לר' יוסל סג"ל היתה חביבות מיוחדת להשתדל לקרב ולהתעסק עם הבחורים הבאים מבתיים עם שורשים חבדיי"ם, כך יצא שבר' מענדל דייטש השקיע כוחות מיוחדים להכניסו למעגל הפנימי של באי השיעור, ולצרפו לגרעין הפנימי של הבחורים המתקרבים לדרך חב"ד.

"בכלל, מספר הרב יוסף צבי סג"ל, היה הבחור מענדל, נער לבבי, בעל רגישות גבוהה. הוא הרגיש את חשיבות הדברים, וכשהבין כי מדובר בענינים נעלים וחשובים, דבק בהם והתחבר אליהם. בין בעניני ההשכלה החבדי"ת שניסה לחוש ולהתחבר לנושאים העדינים הנלמדים, ובין בעניני ההנהגה החסידית - כשהבין כי הלימוד בתורת חב"ד מצריכה סוג הנהגה מסויימת ושונה, התחבר תיכף לשינוי, ודבק בדרך זו בכל ליבו. הוא הרגיש בחושיו הדקים מהם ההנהגות החשובות והמכריעות שעליהם עליו ליתן את דעתו.

"כאשר הגיע לגיל ישיבה גדולה, בשנת תשכ"ח לערך, נרשם ללמוד בישיבת תורת בכפר חב"ד. אני מצידי נסעתי עם חברי קבוצת לומדי החסידות, שעברו מישיבת 'עץ חיים' לישיבת חב"ד ודאגתי להתאקלמותם. ביום הראשון ללימודים, שהיתי במשך יום שלם עם ר' מענדל וחבריו בישיבה. דאגתי לכל אחד לחברותא נאותה בנגלה ובחסידות, וכן לחדר מתאים עם חברים טובים בפנימיית הישיבה. ידעתי כי חלק גדול בהצלחת הבחור בישיבה תלויה בחברי החדר שהוא ישן בה. כך סודר עבורם הכל על הצד הטוב ביותר.

"ר' מענדל ידע להעריך זאת, ונהג להתקשר אליי ולהתייעץ עימי בנוגע להרבה ענינים ושלבים בדרכי התפתחותו הרוחנית. גם לאחר נישואיו ראה בי לא רק כמדריכו אלא גם דוד קרוב החפץ בהצלחתו".

בכפר חב"ד למד בשקידה והתמדה, והשתלב עד מהרה בסגנון החדב"י. בנוסף על לימודיו המתקדמים בלימוד הנגלה, וידיעותיו הרחבות שרכש בסוגיות הש"ס החל להשקיע כוחות רבים בלימוד תורת החסידות, בהכוונת משפיעו הנערץ הרב שלמה חיים קסלמן. כמו גם בעבודת התפילה, בה היה עוסק מספר שעות מידי שבת כשהוא מתפלל מתוך נעימות מתוך התבוננות עמוקה.

"במשך מספר חודשים ר' מענדל היה ה'חברותא' שלי ללימוד החסידות, משחזר הרב יוחנן גוראריה, רבה הראשי של העיר חולון, לר' מענדל היתה תפיסה מהירה מאוד אף בסברות דקות מאוד, כך שיכולתי להסתייע בכשרונותיו ולהתקדם יחדיו בקצב משביע רצון.

"ר' מענדל אף התגלה כבר אז בטוב ליבו ובאכפתיותו לטובת הזולת, מה שהיה לימים כאחד מסימני ההיכר שלו. לדוגמה: ממשיך הרב גוראריה לספר, הקיץ בכפר חב"ד היה קשה מבחינת המיקום המישורי, והלחות ששררה במקום, כשאפילו מאווררים נחשבו כמצרך נדיר בימים ההם, בלא לדבר על מותרות כמזגנים. כשר' מענדל הבחין שעבורי, בן ארצות הברית שהורגל לקירור ומיזוג, קשה הדבר שבעתיים מידדנו הישראלים שהורגלו לכך מילדותם, לא נח עד שמצא בין הגרוטאות, איזה מאורר ישן, שבהשגחה פרטית נתרם לישיבה בשנים שחלפו על ידי סבי ודאג שהמאורר יפעל ויעמוד כנגד מיטתי, ובלבד שאוכל להרגיש בנוח, כך שאנוח היטב, ויהיו לי כוחות ללימוד החסידות השכם".

מהמשפיע הרב שלמה חיים קסלמן קיבל הדרכה במלא חפניו, והלך לאור תביעותיו. גם כשר' שלמה חיים 'התלבש' עליו בהתוועדות, ר' מענדל לא התחמק, ולא הצטדק, אלא עבד לקחת לליבו את הנדרש. ממחיש זאת הרב אליעזר ליכטנשטיין: "המשפיע ר' שלמה חיים, עסק עימנו והדריך אותנו לאורך כל הדרך. בשנה האחרונה לחייו, ובפרט מאז שב מהרבי לאחר י' שבט תש"ל מה שמכונה 'י' שבט הגדול', שם

הרבה דגש על הדרכה בעניני התעסקות בהפצת המעיינות, בנוסף על עבודת עצמו. דבר זה מצא מסילות וניכר עד מהרה בדרכי תלמידיו.

כאשר האווירה היתה מתחממת, ר' שלמה חיים היה מתמקד מידי פעם בבחור מסויים ומשפשפו היטב. זכורני שבהתוועדות הכללית האחרונה בחייו, ב"ב תמוז תש"ל, הוא התמקד במיוחד בי, ובידידי הרב מענדל דייטש. היה זה קשור למה שר' מענדל סייע בשעות הפנאי שלו, בהפצת ספרי מוסדות אביו הרב יוסף אליהו - ביאורים על ספר הזוהר וכיו"ב. הוא עשה זאת בזהירות ובאופן שלא יבוא כלל על חשבון התקדמותו הרוחנית, ועל חשבון סדרי הישיבה, אלא רק בשעות שהוקצו למנוחה וכיו"ב, ובדרך אגב.

"כטוב ליבו ביין, המשפיע ר' שלמה חיים החל ללטש את הנקודה שכאשר אדם עוסק בהפצת ספרים עליו להזהר שלא לבוא כלל לידי חלישות מה בלימוד בספרים, שאלמלי כן יחשב כחמור נושא ספרים. ר' שלמה חיים לא הרפה, וכך חדר פנימה יותר ויותר.

"ר' מענדל האזין היטב, ואף שאכן הקפיד שהדבר לא יבוא על חשבון התקדמותו, החל מעתה להקפיד שבעתיים, ולהתמסר לגמרי לעניניו הרוחניים".

ר' מענדל בצעירותו בחלוקת כוס של ברכה.

בשנת תשל"ב נסע ר' מענדל לשנת 'קבוצה' בה הסתופף בד' אמותיו של הרבי למעלה משנה. גם בחצרות קדשינו המשיך להתמיד בלימודיו ולשמור על זמני הסדרים. "בשנת הקבוצה, מעיד הרב יוחנן גורארי, הוא ישב והתמיד בלימודיו, כידידים וותיקים המשכנו גם במסגרת זו ללמוד בחברותא. היינו יושבים בסמיכות לרב ישראל ג'ייקובסון, שהיה מוכר כדמות נעלית, ומשכיל בחסידות. עם כל דבר

הקשה ניגשנו אליו, והוא היה מבאר לנו בטוב טעם. ידידי ר' מענדל לא היה עוזב עד שהיה מבין את הדבר לאשורו, ויורד לדקות הענין. הוא הקשה היטב והבין כראוי את הביאורים".

בשנת תשל"ד חזר ר' מענדל למשך כשנתיים, לחצרות קדשינו, אליה נמשך כבמטה קסם, ושם המשיך להגות בלימודו כבימים ימימה. "זה לא דבר פשוט עבור בחור מבוגר בישיבת 770 להקפיד שלא להפסיד איזהו סדר מסדרי החסידות, מתאר הרב יוסף יצחק גורעוויטש. ישנם 'יומי דפגרא', התוועדויות, פעילות בזמנים מסויימים בשנה שלאחר יגיעת גוף ונפש הולכים לישון עייפים בשעות המאוחרות שבליילה, ועם כל זה, היה מקפיד ר' מענדל בכל יום להתייצב בזמן לסדר חסידות.

"בשנת תשל"ה, למדתי עמו בחברותא את מאמרי החסידות, ממשיך הרב גורעוויטש לספר. לפני תחילת הלימוד שקלנו איזה מאמרי חסידות ללמוד. ר' מענדל דייטש הציע ללמוד את ההמשך שבספר המאמרים תרס"א. שאלתי אותו מדוע בחר דוקא בהם. והוא השיב לי: במאמרים אלו מתעמק כ"ק אדמו"ר הרש"ב בפרטיות בענין אור הקו, והרשימו מסילוק האור שלפני הצמצום, ומנתח את הענין לפרטיו. זהו הרי אופן בריאת העולמות - כאשר לאחר סילוק אור האין סוף המשיך הקב"ה את אור הקו שממנו השתלשלו כל העולמות עד עולם הזה הגשמי, והלא אנו חיים בעולם הגשמי, אזי ראשית עלינו לדעת כיצד עולמנו נברא, סיכם הרב דייטש.

"כאמור, מני אז במשך השנה בכל בוקר השכם היינו יגעים בלימוד המשך ס"א ללא יוצא מן הכלל. בעת הלימוד עימו גיליתי כי יש לו חוש ציור מפותח מאוד ותפיסה עמוקה. הוא היה שואל שאלות מדוייקות ולא מרפה עד שהענין היה נהיר ובהיר היטב".

מנהל בשליחות הרבי

כאחד מבחירי התמימים הציעו לו את ביתו של השו"ב השליח הרב שלום מענדל קלמנסון, מרת שטרנה שרה, שבאותם השנים שימשה כמנהלת רוחנית של בית הספר 'שניאור' בצרפת. חתונתם התקיימה בט' אדר א' תשל"ו, בירושלים עיר הקודש.

ר' מענדל שמחת נישואיו לצד אביו הרב יוסף אליהו.

לפי בקשותיו של אביו הרב יוסף אליהו שקלו לחזור לצרפת עד לסיום שנת הלימודים הלזו, ולאחר מכן לעבור ולהתגורר בארץ הקודש, אלא אם כן יטיל עליהם הרבי תפקיד אחר בצרפת.

היה זה כעשור לאחר שמוסדות שניאור נוסדו. במוסדות למדו קרוב למאה ילדי ישראל בששה כיתות של בנים בגיל בית ספר היסודי. הקשיים שניצבו בפני הרב

קלמנסון בקשו להכריע את המשך קיומו. באותם השנים פנה הרב שלום מענדל קלמנסון מספר פעמים לרבי ובקשו לשלוח שליח שיטול על עצמו את ניהול המוסדות. אך ממענותיו הקדושות של הרבי היה משמע כי עדיין לא הגיע הזמן לכך.

לקראת תחילת שנת תשל"ו לא יכול היה ר' שלום מענדל לעמוד מנגד ילדי ישראל והוריהם ששיוועו לחינוך כשר והחליט להמשיך ולשאת בעול עם כל הקשיים הנלווים על כך ולפתוח את שנת הלימודים ללא שום קיצוצים.

כעת שביתו באה בברית הנישואין חפץ היה כי הזוג הצעיר יטלו על עצמם את החזקת המוסדות. רצונו זה התחזק כאשר ראה במעלותיו היצרתיים של חתנו וכושר האירגון המפותח שבו. היה זה לקראת חג הפסח תשל"ו, כאשר השליח הראשי לפריז והגלילות הרב שמואל אזימוב פנה אליו והציע לו לאור דרישותיו של הרבי, לארגן ליל סדר ציבורי למשפחות דוברי רוסית.

ר' מענדל עם חותנו הרב שלום מענדל קלמנסון והרב מרדכי בלינוב רב קהילת שניאור.

ר' מענדל נרתם בכל מרצו והחל לארגן את הסדר הציבורי מהחל ועד כלה, ללא שפה וללא היכרות מקומית. עבור ניהול הסדר עצמו ביקש מחמיו שיצטרף אליו כדובר רוסית רהוטה וכדמות ציבורית מוכרת. כשבא ר' שלום מענדל לעריכת הסדר נדהם למראה עיניו - כששל מאות יהודים הסבו סביב שולחנות ערוכים בטעם רב, ועמוסים בכל טוב של חג הפסח, וכל זה באמצעות חתנו שרק זה עתה בא לצרפת.

לאחר סיומו המוצלח של הסדר גמלה בהכרתו של הרב קלמנסון ההחלטה כי חתנו אכן מתאים מאוד לניהול מוסדות החינוך שייסד. אך מצידו של הרב דייטש היה פשוט כי כל זמן שהרבי לא ימנה אותו כשלוחו ויאשר בפירוש את תפקידו הוא אינו נוטל על עצמו את שרביט ההנהלה, אלא יחזור לירושלים.

במספר מכתבים מאותו קיץ ביקש ר' שלום מענדל קלמנסון את אישורו של הרבי למנות את חתנו כמנהל. ולדוגמה, בכ"ד אב תשל"ו, כותב ר' שלום מענדל לרבי:

"בענין המשך קיום בית הספר, והתפתחותו בעתיד, הנה אם בתי שטערנא שרה תחי' שהיא היתה המנהלת בפועל של בית הספר בזמן האחרון - תסע - ביחד עם בעלה שי' מפריז, ומישהו אחר לא ימלא את מקומה בענין אחריות הנהלת בית הספר, הנה אם נפתח את הבית ספר בשנת הלימודים הבאה עלינו לטובה, הרי זה, ח"ו, כ"ספינה בלא רב החובל".

ולכן הננו מצטערים מזה שעד עכשיו לא נתקבל עדיין תשובה מכ"ק על מכתב חתני מנחם מענדל מרדכי שיחי' דייטש, בענין ההצעה שהצעת לך, שהוא ובתי שיחי' יקבלו על עצמם עול אחריות בית הספר.

התשובה החיובית הגיעה. הרבי אישר את המינוי במכתב הבא:

ב"ה, ג' אלול ה'תשל"ו ברוקלין נ.י.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' שלום מענדל שי' קלמנסון

שלום וברכה!

במענה למכ' לכ"ק אדמו"ר שליט"א (על ידי הרב חדקוב שי') הואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לענות:

תצלום מכתב התשובה של הרבי בנוגע להתמנות ר' מענדל כמנהל המוסדות

1) נת' ות"ח. ודבר בעתו - ימי ההכנה לחודש אלול הוא חודש הרחמים. אשר המלך בשדה ומקבל בס"פ (בסבר פנים) יפות כו'. אזכיר עה"צ [על הציזון].

בנוגע לחתנו הרמ"מ שי' דייטש -

2) המענה לו ולחתנו - בכלל ההצעה נכונה, בפרט - תלוי בהתנאים ופרטים. ובאם יהי' ספק, להתייעץ בידידים מבינים. אזכיר עה"צ.

בברכת כוח"ט [כתיבה וחתומה טובה]. בנימין קליין.

מכאן ואילך, עול ההנהלה, הגשמית עבר לר' מענדל דייטש,

כשזוגתו ממשיכה לעמוד בראש ההנהלה הרוחנית. ר' שלום מענדל הודיע לרבי על הסכמתם לכך:

"על פי הסכמת כ"ק - קיבל על עצמו חתני מ"מ מרדכי שי' דייטש את עול אחריות ההנהלה של בית ספר שניאור. והננו מבקשים ברכת כ"ק שי"ה' בהצלחה בגשמיות וברוחניות".

כשנכנסה הרבנית מרת בתיה קלמנסון בהזדמנות הקרובה ליחידות, חייך הרבי בהתייחסו למינויו של ר' מענדל דייטש כמנהל, ואמר:

נו, האט איר! ער איז דער פאסיקער מענטש אויף דעם [נו], [כעת] יש לכם [מנהל], הוא האיש המתאים לכך].

אביו הרב יוסף אליהו, חשש בתחילה מירידת בנו מסמטאותיה של מאה שערים לעיר פריז הליברלית. אך כשראה את נחישותו של בנו, ותהה על קנקנם של משפחת האשה - בני משפחת קלמנסון, נרגע. הוא הכיר בסגולתם, ואף הביע את דעתו כי נדיר למצוא בימינו אישים בעלי יראת שמים וכובד ראש כמחותנו הרב קלמנסון ובני משפחתו.

מכאן ואילך השקיע ר' מענדל דייטש את ראשו ורובו בפיתוח המוסדות. על הפרק עמד כיסוי החובות הקודמים ופיתוח בית הספר למימדים גדולים.

ר' מענדל דייטש פתח במבצע גיוס כספים בארצות הברית ובמדינות נוספות, וב"ה ראה ברכה בעמלו.

ר' מענדל עם אחד התורמים.

"כשנכנסתי ליחידות בתשרי תשל"ח -סיפר לימים ר' מענדל דייטש - הביט בי הרבי, והתעניין בקול רם: "האסטו דא מצליח גיווען [האם הצלחת כאן]?"

הרהרתי בליבי - כיצד יכול אני להחליט ולומר לרבי מה נחשב הצלחה. בשבריר של שניה הבזיק בראשי מה לענות, נקבתי בסכום שהצלחתי לגייס, בלא להגדירו כהצלחה או אי הצלחה. הרבי שמע את הסכום, ועל פניו הק' נראתה קורת רוח. הרבי נטל עיפרון ורשם על הדף שהגשתי בהיכנסי ליחידות, את הסכום.

"בהמשך ליחידות זו, תיאר הרב דייטש, כאשר פגשתי בהזדמנות הקרובה את הרב 'בנימין גורודצקי, בא כוחו של הרבי באירופה, צפון אפריקה וארץ הקודש, הוא אמר לי: 'מענדל, אתה עושה בעיות לשלוחים!' הבנתי כי דבריו קשורים לדברי הרבי אליו. נבהלתי, מה עשיתי? אך הוא הבהיר את דבריו בחיוך:

"לאחרונה, כשנכנסתי לרבי לדווח על פעולות השלוחים באירופה, נסובו דברי אודות כמה מהשלוחים שנתקעו בבעיות התפתחות ותקציב. כשפירטתי את בעיותיהם לרבי, דחה הרבי את ההתנצלות:

איך פארשטיי ניט, ס'איז גיקומען א מענטש פון ירושלים, ער הייסט דייטש, וואס ער וייסט נישט די שפראך, און מצליח גיווען סיי אריינבריינגען קינדער, און סיי צו קלייבען געלט. [אינני מבין, הגיע אדם מירושלים, שמו דייטש, הוא איננו יודע את השפה, והוא מצליח הן להביא ילדים, והן לאסוף כספים]."

למרות שבית ספר 'שניאור' לא הוקם תחת מסגרת ה'לשכה', לאחר שר' מענדל דייטש החל לעסוק בהנהלת המוסד, ביקש ר' שלום מענדל להעביר את תקציב חתנו דרך ה'לשכה'. המטרה העיקרית היתה לוודא שכל העבודה בבית הספר נעשית באופן רשמי בשליחות הרבי. שלוחי הרבי בפריז היו מקבלים את תקציבם דרך ה'לשכה', וכשמנהל בית הספר יקבל אף הוא את תקציבו משם, יהיה זה לאות כי הוא עובד ישירות תחת הרבי.

ר' בנימין גורודצקי שהעריך מאוד את המוסד ואת עבודתו של ר' מענדל דייטש ונהג לייעץ לו מידי פעם עצות מעשיות שסייעו בידו, סיפר: "באותה עת נכנסתי לרבי בקשר לעבודת השלוחים באירופה, בתוך כך נסובה השיחה על כך שהתפנה תקציב עבור שליח נוסף. שאלתי האם כדאי להכניס במסגרת זו את מנהל בית ספר שניאור, ר' מענדל דייטש. הרבי ענה על כך בחיוב:

ס'איז א גלייכע זאך, בית ספר שניאור איז א שיינער מוסד. [זהו דבר נכון, בית ספר שניאור הוא מוסד יפה]."

פיתוח מוסדות 'שניאור'

כדי לפתח את בית הספר, היה צורך מיידית בהוספת מחלקות לימוד. מספר כיתות נוספות נבנו תיכף במבנה הקיים, ובהמשך, עם הגידול במספר התלמידים, רכש ר' מענדל דייטש מבנה סמוך שסופח לבית הספר.

בעלי המבנה לא הסכימו בשום אופן למכור את נכסיהם לגוף יהודי, ועוד אורטודוקסי. הפצרותיו של הרב דייטש וטענותיו כי מדובר באנטישמיות גרידא - נענו בשלילה. אך לא אחד כמותו ירים ידים, ר' מענדל הממולח הידוע בנחישותו, ובפקחותו שלח משפחת מקורבים שיתעסקו ברכישה כרכוש פרטי. בשלב הסופי, כשעל פי החוק העסקה היתה מחויבת, ניגש הרב דייטש לחתימה הסופית. בעל

ר' מענדל עוקב אחרי בניית המקווה.

המבנה הקפיד, אך לא יכול היה לעשות מאומה כשהוכח לנוטריון כי החותמים היו שלוחיו. העיסקה נחתמה.

משנה לשנה גדל מספר התלמידים והגיע למאות רבות שנהרו לבית הספר מכל הסביבה.

גם המקום החדש נעשה צר מלהכיל. ר' מענדל דייטש רכש מבנה נוסף עם חצר רחבת ידיים בעיר ס. דניס הסמוכה, לשם הועברה מחלקת הבנים וגן הילדים. כשהמקום היה לא הספיק גייסו גם את מתחם בית הכנסת בעיר 'לה קורנעוו' להקמת כיתות לימוד נוספות. בד בבד רכש ר' מענדל, קרקע גדולה ורחבה כדי שיוקם בו קומפלקס שירכז את רוב מחלקות המוסדות. על אותה הקרקע אכן הלך ונבנה, בעתיד, מרכז החינוך הגדול של בית ספר 'שניאור' בעיר אובערוויליע.

המספר הכולל של התלמידים הלך ועלה ובית הספר היה למוסד היהודי-חרדי המרכזי בכל האזור. הורים מכל הערים הסמוכות שלחו את ילדיהם לבית הספר, ללא הבדל מעמד מוצא ועדה מרבנים ועסקנים ועד סתם 'עמך'.

הכל ידעו כי בבית ספר שניאור מקבלים מענה לכל הצרכים במאור פנים. גם ילדי הרבנים וראשי הישיבות הספרדיות, הליטאיות והחסידיות, למדו בבית הספר שהפך לבית הספר המחוזי לאזור הפרוורים הצפוניים של פריז והאיר את בתיהם של אלפי משפחות באור התורה והחסידות.

הרב דייטש לא שקט, הוא שיכלל את המוסדות, ואף בנה בו מקוה טהרה לגברים. ומקום מתאים למניני התפילות שעברו להתקיים במקום באופן קבע. גם פעולותיו

ר' מענדל לצד תלמידי אחת מכיתות בית הספר.

של השליח ר' מאיר שמחה קלמנסון נעשו במתחם בית הספר כשר' מענדל דייטש תומך בפעולותיו.

בעקבות התפתחות בית הספר וחלוקתו לאזורים שונים הוחלט כי מרת שטרנא שרה דייטש, שהתמחתה בחינוך הגיל הרך ופירות פעולותיה בתחום זה היו לשם דבר, כל תלמיד שעבר אצלה אינו שוכח את החינוך והיחס החם שהעניקה לו, היא תנהל את גן הילדים המתפתח. ואילו את מחלקות החינוך של הגיל המבוגר יותר תנהל מרת חיה ניסלעוויטש. כך בעשורים הבאים הלך בית הספר והתפתח תחת הנהלתו הגשמית של הרב מענדל דייטש, והנהלתה הרוחנית של מרת חיה ניסלעוויטש שלאחר נישואיה שימשה כמנהלת רוחנית כללית ושימשה כדוגמה למסירות ונתינה.

הרמה הלימודית היתה גבוהה ואחוזי ההצלחה במבחני הבגרות עשו להם שם טוב ו'קידוש ה'" גם לעיני הנכרים. עם השנים קבלו מהממשלה הצרפתית כמה מילגות ותעודות הוקרה והערכה על כך.

המטרה העיקרית שלשמה נוסד בית הספר - הפצת היהדות ומעיינות החסידות - עשתה ועושה את שלה. אלפים מבין התלמידים שלמדו בו במרוצת השנים באו מבתים שלא נמנו על שומרי התורה והמצוות, אך החינוך העמוק שקיבלו הילדים חילחל אל הבתים. משפחות רבות מאד הפכו לשומרי תורה ומצוות הודות לחינוך הפנימי והעמוק שקיבלו ילדיהם במוסדות החינוך 'שניאור'.

גם ילדים שבאו מבתים חרדיים אך מחוגים רחוקים מהחסידות - הביאו את רוח החסידות לבית הוריהם.

ר' מענדל נהג להתייעץ עם מספר ידידים מבינים. מבין הבולטים מהם היה הרב יעקב גרוסמן. בחוצות אובערוויליע שמו הדהד פעמים רבות למרחקים: 'ענקעלעעע וואס הערט זיך. מדראף גיין צום דעם משרד החינוך מסדר זיין... איך קומט מארג'ן. וואס זאגסטו וועגן...'. כך יושב הרב דייטש, נינוח על המרפסת, שוקל וטר בנבכי עסקנות הכלל, עם ידיו באריכות גדולה. הרב יעקב גרוסמן היה ידיד אמת, קרוב ונאמן לרב דייטש, הוא יעץ לו וסייע לו בדברים רבים, בין בצרפת, ובין במקומות אליהם המשיך. במוסדות שניאור, ובייסוד היכל אדה"ז בהאדיטש, כמו גם בדברים רבים נוספים.

ידיד משפחה נוסף היה הרב אריה דרעי שסייע בעצה ובהידוק הקשרים עם משרדים שונים וחשובים. הידידות ההדוקה התבטאה בין במישור הציבורי ובין במישור האישי.

קירוב בחינוך

ר' מענדל לא הסתפק בניהול הטכני אלא אף דאג בעצמו למשוך משפחות רחוקות למסגרת החינוך הכשר, ואף להאציל עליהם מרוחו.

גברת ס. תיארה ברגש ב'שבעה', כיצד כל בני משפחתה השתנו הודות לרב דייטש: התגוררנו, שלש אחיות ואח אחד בעיר סרסל. מילדותי אני זוכרת את הקידוש בליל שבת ואת הזהירות מחמץ בפסח בלבד. מלבד זאת ענייני היהדות לא העסיקו אותנו ולא ידענו מאומה. פשוט גדלנו בבית ספר גוי, ולמדנו לגדול כצרפתים טובים.

בחודשי הקיץ נרשמנו לקיטנת 'גן ישראל' של בית ספר שניאור באובעררוויליע, ושם התחלנו ללמוד על יהדותנו שמאוד קסמה לנו, ומילאנו את צמאונינו לתורה.

בסיום הקייטנה, היינו מאוכזבים, מה יהיה איתנו, שוב נחזור לחברה הגויית. מה יהיה על יהדותנו?

הדברים הגיעו לאוזניו של הרב דייטש שמאוד הזדהה עם רגשותנו. הוא יצר בזמן קצר קשר עם הוריי והביע את משאלתו שישלחו את ילדיהם לבית הספר, שם יקבלו חינוך יהודי כשר ואיכותי. ההורים שהמצב הכלכלי לא שפר עליהם ניסו להתחמק בטענת חוסר תקציב. ר' מענדל לא הרפה והבטיח לקבלם בחינם, ובלבד שישארו יהודים שלמים".

האחים נשלחו לבית הספר וגדלו כחסידים לתפארת. כל אחד מהם הקים משפחה חסידית עניפה של יראים ושלמים. בעת ניחום האבלים טענו ילדי המשפחה, שכעת הם כמעט סבות לנכדים; אנו מייחסים את מצבנו הרוחני לטוב ליבו ויוזמתו של הרב דייטש.

תלמידה אחרת שהקימה בית לתפארת, מספרת שמעת לימודיה בבית ספר 'שניאור', חקוק בליבה מקרה קטן שתפס אצלה מקום רב ואף המריצה להשאר במסגרת החרדית. היה זה בפורים, ילדי בית הספר התחפשו, כרגיל בתאריך זה. אני השקעתי השקעה מיוחדת שאראה בתחפושת מקורית.

ר' מענדל מחלק תעודות במסיבת סיום.

עיניו של מנהל בית הספר הרב דייטש לכדו אותי, והוא שיבח מאוד את הטעם ואת ההופעה שלי. אני כילדה התרגשתי מאוד. ולא נתקררה דעתו של המנהל עד שהציג אותי בפני כמה מידידי בית הספר החשובים, ליבי התמלא משמחה, החלטתי כי אשאר במסגרת בית הספר ואלך בעתיד בדרכיה. כיום היא אם למשפחה חרדית ומורה למדעים בארץ ישראל.

בהפסקות היה נהנה ר' מענדל להסתובב בין התלמידים ולראותם משחקים בחדוה, זה עשה לו טוב על הלב כאשר ראה את ילדי ישראל מאושרים. "פעם, מספר אחד המורים, לימדתי את התלמידים ניגון חרדי שהתפרסם

בארץ על הפסוק "בצר לי אקרא ה' ואל אלוקי אשוע...!". הילדים ניגנו יחד, ופתאום הרב דייטש נכנס לכיתה. הילדים הופתעו, מה עושה המנהל הגדול בפתח כיתתם. הרב דייטש הסביר להם כי שיר זה מפורסם מאוד בארץ ישראל, והוא שמח לשמוע את ילדי צרפת שרים זאת בדינמיקה של החרדים בארץ ישראל. תמשיכו, כך תרגיש חיבור עם יהודי הארץ, סיים בחיוך, כשכולם שבים לנגינתם".

בכלל היו לרב דייטש תובנות רבות בחינוך שחלק אותם עם סובביו. להלן דברים אחדים מתוך שלל תובנותיו:

מורה המתלונן מידי על התלמידים מצביע על חסרונו של המורה. מורה טוב רואה את הטוב שבתלמיד, ואילו מורה שאינו מצליח תולה את אי הצלחתו בזולת.

יש להדגיש את הטוב שבתלמיד, או אז פנימיותו הטוב יבוא לידי פועל והתלמיד עצמו יהיה לו מוטיבציה להוכיח את עצמו. כשמדגישים את הצדדים הרעים שוברים בתוכו את בטחונו העצמי.

את היהדות והחסידות יש להגיש בפני הילדים לא רק כדרך נכונה, אלא גם בדרך 'כיפית'. שטוב וכיף להיות יהודי. להעניק לתלמידים אפשרויות להנות במסגרת היהדות, אזי ירצו הם לדבוק בדרך זו - כל אחד מחפש שיהיה לו טוב. אמנם

ר' מענדל עם הורי התלמידים.

כשהיהדות היא רק בדרך של קבלת עול, עלול התלמיד לחפש את הנאותיו בדרכים פסולות.

אבא אמור לעקוב אחר המתרחש עם ילדיו, אך בחכמה. הילד לא אמור לחוש בכל עת את טביעות אצבעותיו של הוריו בהתקדמותו, עדיף שירגיש שהדברים באים ממנו עצמו, אך על ההורה לעקוב ולכוון מרחוק. בלית ברירה כמובן על ההורה גם להתערב.

מלבד תשומת הלב שמעניקים לכל ילד במשפחה, יש להקדיש זמן איכותי, לכל ילד בנפרד. הילד זקוק להרגיש כי הוא מיוחד. וזאת כאשר מצרפים אותו לשמחה מסוימת או לנסיעה. אותו בלבד.

מה ששייך שיעשה הילד בעצמו, מוטב שההורה לא יעשה במקומו, עליו להרגיל את הילד לעצמאות, אלא אם כן מרגיש שהילד אכן זקוק לסיוע.

לא קלה היתה עבודת החזקת המוסדות בצרפת. אותם מוסדות שהצמיחו אלפי נערים יראים ושלמים עלו לסך ממון רב. ור' מענדל התגייס במלא אונגו להחזיקם בתנופה. הוא אף מצא דרכים מקוריות לכך. הרב דייטש הביא לראשונה לצרפת את הרעיון לעריכת 'דינר' שנתי. ומרעיון לביצוע, ערך 'דינר' מוצלח ביותר, כשהרב מרדכי אליהו משתתף בתור אורח הכבוד. הצלחתו היתה לשם דבר ועד מהרה כל המוסדות החלו לערוך מסיבות התרמה מסוג זה.

כוחות רבים השקיע שבית הספר יוכר במחלקת החינוך הצרפתי, ובכך יממנו את שיעורי החול. הוא גייס לשם כך מומחים כמר דאהן, וגברת טולדנו, ופעל ליצור קשרים עד שהביא לידי כך, שאחוז גדול מתקציב בית הספר ימומן בידי משרד החינוך הצרפתי. פעולות אלו השיבו רוח במפרשי בית הספר שהמשיך לצמוח במהירות. קרוב לאלף תלמידים למדו במוסדות 'שניאור' בניהולו של הרב מענדל דייטש. עד מהרה התוצאות ניכרו בשטח, והציונים של התלמידים היו מן המוצלחים בכל האזור, אותות כבוד רבים קיבל ר' מענדל על תוצאות חינוך בית הספר.

הראשל"צ הרב מרדכי אליהו בביקור המוסדות בצרפת.

קשרים מסועפים רקם ר' מענדל עם גבירים אדירים כמר זאב וולפסון, ונגידים כמר בליטי ומר טיבי שליוו את פעולותיו החינוכיות לאורך כל הדרך, כמו גם שרים וחברי כנסת, אותם כבש בלבביותו. בד בבד יצר קשרים הדוקים במשרדי משרד החוץ, ומשרדי הסוכנות שהביעו נכונות לתמוך במוסדותיו. עם הרבנים וראשי הישיבות מכל החוגים והזרמים עמד בקשרים הדוקים, וכן עם ראשי העירייה באובערוויליע שמר על קשרים חזקים. ר' מענדל נחשב כעסקן מן השורה הראשונה מתוך עסקני היהודית החרדית בצרפת, כשאת קשריו הרבים ניצל לסייע לקהילת אנ"ש.

ר' מענדל עם ידידי המוסדות.

לדברי ידידו מר מישל בליטי: "אילו הרב דייטש לא היה משקיע את כוחותיו בתורה ובתחום החינוך, יכול היה לצמוח ממנו ביזנסמן בעל שם, ומומחה גדול בכלכלה. הוא ידע לשכנע אנשים וללכת עם רעיוניו עד הסוף. היו לו את כל התכונות של נגיד ועשיר. את כל כוחותיו השקיע בפיתוח היהדות והחינוך, ואכן הוא נמנה בין שורת העסקנים הראשונה שפיתחו את היהדות והחינוך הכשר במדינת צרפת".

לא רק עם התלמידים הצליח מאוד, אלא אף הופעתו הנאה והמסודרת, עם מאור פניו וחביבות השופעת השפיעה הרבה על הבאים עימו במגע. "בעת הראשונה שהתחלתי להתקרב לחסידות חב"ד, מספר ר' משה ג. נוצרו חיכוכים טבעיים ובלתי נשלטים ביני לבין הוריי. ההורים היו מסורתיים, אך מטבע הדברים החומרות והרף הגבוה שהועמדו בפניהם גרמו למתח.

אך יום אחד הכל השתנה. היה זה בהזדמנות מסויימת שאבי פגש ברב מענדל דייטש בעיר שטראסבורג. אבי התרשם כל כך מהופעתו הנאה, ומהליכותו העדינות, עד שהכריז בפנינו: אם הרבנים ניראים מסודרים ונאים כמו הרב דייטש אני עצמי חוזר בתשובה. מני אז לא רק שלא הפריע לנו, אלא עוד זאת שהוא עצמו התקדם בשמירת תורה ומצוות".

אנשי חסד

התכונות אותם ספג בילדותו באו עד מהרה לידי ביטוי מוחשי, ביתו הפך עד מהרה לבית הכנסת אורחים, כשטוב ליבו מתפרסם עד מהרה ומביא עימו כמויות של אורחים.

משולחים רבים שרצו לחסוך את עלויות האכסניה בצרפת, כמו אלו שרצו לחוות אווירה יהודית אוטנטית גם בעת שוטטותם בארצות נכר החלו 'נוחתים' בביתם ללא הודעה מוקדמת. שמו של ביתו של הרב והרבנית דייטש עם כתובתם נרשם עד מהרה בפנקסיהם והועבר בערוץ האינפורמציה הבלתי רשמית שלהם. ללא חילוק תקופות ומצבים שונים לעולם לא סירבו ליהודי להתארח אצלם. והם אכן באו. חדר האורחים לא הספיק ברוב ימות השנה, ובני הבית נתבקשו לפנות את חדריהם לאורחים.

ביתם הבכורה מרת מנוחה הינדא פרידלנד מספרת כי רוב ימי ילדותה לא נהנתה מחדרה: כל אימת שלאורח לא היתה מיטה נוחה נתבקשתי לפנות את חדרי שנחשב למסודר והמרווח ביותר בביתנו ולהצטופף בחדר אחר, או אף ללון בבית זקניי ובלבד שהאורח ירגיש לא פחות טוב מאשר בביתו. גם קרובי המשפחה שהוצרכו להקל מעליהם את הנטל ולמצוא מקום מתאים לילדיהם לתקופות מסוימות כגון בתקופת לידה או נסיעה ידעו כי ישנו בית פתוח לרווחה.

ר' מענדל היה חוזר ומספר את הסיפור על לידת האדמו"ר האמצעי - שאמר הרב המגיד לתלמידו אדה"ז שרצה לזכות בן זכר: 'במה יזכה נער את אורחו' - כיצד ניתן לזכות לילדים, על ידי הכנסת אורחים. ואכן באמצעות הקפדה חזקה על הכנסת אורחים זכה להיפקד בבנו. הנה כן הוא, היה ר' מענדל מבאר, האורחים מביאים לנו את כל הברכות. לא רק להיפקד בילדים, אלא אף הזכות לנחת מהילדים והחינוך הראוי להם מגיע, כאשר מקפידים על הכנסת אורחים. לילדיו היה מורה לאחר נישואיהם, תקפידו על הכנסת אורחים ותתברכו בכל מה שתצטרכו.

מידי שבת היה ר' מענדל שב מבית הכנסת, זורח כולו באור אילעי, מוקף באורחים ומקרין תחושת הכרת הטוב. תודה לכם שזיכיתם אותי בהכנסת אורחים. בליל שבת כשהוא מוקף אורחים מנגן את הניגונים החבדי"ים, דברי תורה נאמרים מפי בני

המשפחה, גם פנינים מתורת החן מתגלגלים שם, על כל דבר יש לו מה להוסיף. חווית שולחן השבת, סביב שולחן עמוס במאכלים משובחים מעשי ידי הרבנית שטרנה שרה דייטש, ממשיכה לתוך השעות הקטנות של הלילה. האורחים מתענגים על קדושת השבת כשמקפידים להעניק להם תחושה ביתית. מספיק קשה להם בימות השבוע בהיותם נדים רחוק מביתם, היה מטעים לבני ביתו, לפחות שבשבת ירגישו בבית.

על שולחנו היו ניצבים באופן קבע יינות משובחים מאוד מהסוגים הטובים ביותר, אלו המלווים אותו בכל מקום ובכל מצב - יין המשמח, הוא היה אומר עליהם לחיים ומוזג לאורחיו. כל כולו היה מתמלא עונג כשהבחין באורח לוגם מהיין כשפניו מביעים עונג - 'אה, זה יין שאפשר לברך עליו ברכת 'הטוב והמטיב', היה ר' מענדל מכריז בעונג, תגיד לחיים, תהנה, עונג שבת. הנשמה הנהיגה מהשבת ויש להמשיך את התחושה הזו לגוף. ההנאה מהיין היא הנאה יהודית. תטעם ותתברך'.

גם בחוש הנגינה התברך ר' מענדל, צלילי הניגון התפשטו מפיו ברגש רב ובנעימות. הניגון היה מתאים לאורחים - חסידי, כללי, מזרחי. שירגישו בבית. אך כמובן אי אפשר בלא ניגון הצמח צדק, וניגון האחים הקדושים מסלאוויטה. גם על ניגון ר' משה ווילענקער לא ויתר. ר' מענדל מקפיד על הנימים הדקים על הניואנסים. והלא ניגון הוא קולמוס הנפש, יש לדקדק בתווים החבויים והדקים, אלו מבטאים יותר מכל את הסיפור שבניגון.

בכל שבת היו האורחים מדמים כי הגיעו לאולפן נגינה. הרב דייטש משתפך בניגון עתיק, ואז מושיט את אצבעו, תמשיך שלמה יהודה - והנה נשמעים צלילים נעימים וקול צעיר וערב עולה על כולנה וצליליו מתפשטים. שמואל, את הפיזמון בבקשה, הקול היציב והחזק עולה הוא ברקע ונותן את הטון בסלון הבית. כעת הוא הסולן, לא להפריע. ושמואל מתמוגג ברגש הניגון. ר' מענדל רווה נחת. יוסף אליהו ניגון הצמח צדק בבקשה. ויוסף אליהו נסחף בניגון כשכולם אחריו, נו, לוי יצחק, קצב בבקשה, ומיקצבים אחידים משתלבים באוירה. רגע אחד, סטופ, דובר, כעת אתה לבד, ואת הקטע העולה מבצע דובר מלווה חרישית באחיו.

כך היה נוהג מידי שבת ר' מענדל לשתף את ילדיו בשולחן השבת. הכול הרגישו חלק בלתי נפרד מהסעודה. 'טוב, ישראל, איזה בדיחה חסידית'. תוך רגע כולם פורצים בצחוק משוחרר, ההומור היהודי במיטבו. והאבא שמח על האוירה, אך שומר על האיזון. אוקיי שמחנו מספיק, 'הייליגע טיש', 'שבת קודש'. שמחה זה דבר טוב אך בבקשה להשמר מהוללות. שניאור שיחה בבקשה. שניאור עם האגודלים המונפים מבאר ענין עמוק בפרשה על פי שיחות הקודש. הרב דייטש שולף את חבילות הסוכריות, ומביט לעבר הזאטוטים. 'עוזי, אתה יושב במקום, קח ליקריץ. כל ילד שילמד ממנו יקבל אף הוא'. ואז נשמע קולו העדין והגבוה של הרב דייטש מנגן ניגון עממי, מבטא היטב את רגשותיו הגואות: 'זוכני לגדל בנים ובני בנים חכמים ונבונים, אוהבי השם יראי אלוקים...'. לפי הסימן מצטרפים הכול. הרבנית שטרנה

ר' מענדל עם בניו.

שרה מקנחת את עיניה, מתנענעת קלות בדביקות מצד לצד, מציצה בילדיה מרוגשת. אמן כן יהי רצון... 'ומאירים את העולם, בתורה ובמעשים טובים...!'

ר' מענדל לא שכח אף אחד, לכל אחד הוא העניק את תשומת הלב. לבניו כמו לבנותיו: 'מנוחה הינד'לה, את בעלעבוסט'ע מעולה. אין פלא. עם כזו אמא וכאלו סבתות, אין מאיפה שלא יהיו לך ידיים מוצלחות שכאלה. כשהבכורה מצטיינת ומחונכת למופת, היא משמשת מודל טוב לחיקוי'. 'חנה, איזו עדינות, איזו מסירות, איזו אהבה לאחים. שמתם לב, האחים תמיד מחפשים את קירבתה, היא מבינה ומרגישה אותם'. 'יהודית'ל, תמתיני בבקשה לסיום הסעודה, קבוצת הילדים במסיבות השבת, לא יברחו. תספרי סיפור. יש לך חוש לרתק קהל, קיבלת את הכשרונות מכל הכיוונים'. 'בואי שבי לידינו, יוכבד'תל, אני מודה לה' שנתן לנו אותך. בת זקונים. את עושה אותנו צעירים, מה היינו עושים בלעדייך. הבית תוסס ומלא שמחה'. במשך הזמן גם החתנים והכלות קיבלו יחס מועדף מלא חפניים.

שעות על גבי שעות חולפות, האוירה הנעימה נמשכת כשהכול מרותקים. האורחים מקבלים את תשומת הלב במלא חופניים. רגש שולחן השבת עוד תלווה אותם רבות.

פעמים רבות, הרבנית שטרנה שרה דייטש, הוצרכה להכפיל את מנות האוכל, ואת הכנת החלות שהיתה אופה בעצמה, בשעות הסמוכות לשבת. לא היה כזה דבר, לסרב. גם לחגים כולל חג הפסח נחתו כל מיני דמויות ותמיד התקבלו בסבר פנים יפות.

משפחות הרגישו תמיד נוח להתארח בביתם ללא חילוק במספר הנפשות. לדוגמה משפחת לומברוזו, ידידי המשפחה, ששמרו בכל העת קשר קרוב, נהגו להתארח מידי כמה שבתות בביתם של משפחת דייטש. קבלת הפנים הלבבית העלימה לגמרי את

הקשיים הטכניים של מקום, מזרנים היו נשלפים מאי שם, והאווירה היתה מיוחדת. הכנסת אורחים היתה ערך עליון בבית משפחת דייטש. כן היה גם עם משפחת אוחיון, שכדידים קרובים התארחו וחוו זמן רב ומענג במחיצת משפחת דייטש, כמו גם ידידים רבים נוספים. לדברי הכול, אצל משפחת דייטש הרגישו תמיד בבית, ללא חילוק במספר הנפשות ובעיתוי, העיקרון היה, לכבד את כבודו ורצונו של כל אחד.

הכנסת האורחים שלהם היתה לשם דבר. באחת השנים קבוצת נערות, מדריכות בקייטנת 'גן ישראל', התארחו אצלם. לקראת אחת השבתות החליטו בנות הקבוצה להתארח אצל משפחה חבדי"ת בעיר ברינוא. לאחר כמה גילגולי רכבות, הם החלו להבין כי השבת עלולה להכנס טרם יגיעו למחוז חפצם. בהחלטה של רגע הסבו את פניהם לשוב לבית מארחם. לדברי אחת הבנות: הרגשנו אי נעימות גדולה. לא רק שכבר אנו שוהים אצל משפחת דייטש מספר שבועות, כעת גם ננחת אצלם לשבת ברגע האחרון ובהפתעה גמורה. היה זה טרם עידן הסלולרי. אך ברירה אחרת לא ניצבה בפנינו. נכנסנו מבוישות ומתנצלות לבית משפחת דייטש, ממש בשעת הדלקת נרות, ללא שום הודעה מוקדמת.

הרב והרבנית דייטש פצחו בקריאות שמחה: איזה אורחים חשובים יש לנו. והעניקו הרגשה כאילו הם המתינו עבורנו. וראה זה פלא - בשולחן השבת לא היה חסר מאומה, הם תמיד היו ערוכים לכמות אורחים נוספת. למדנו מהי הכנסת אורחים אמיתית.

שנים רבות היה מיסב בשולחנם יהודי ערירי, ריח לא נעים נדף מבגדיו, והוא עצמו פולט הברות משונות מלווים בפרצי צחוק רועמים. הילדים, בטבעיות, כמעט ונסחפו בפרצי צחוק משלהם. אך מבטי הבהרה נשלחו מאביהם, הוא אורח שלנו, גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה. זכותו לצחוק ולצעוק, אך אנו נכבד אותו כפי שמכבדים את השכינה. כך הוחלף כינויו 'אליהו הנביא', היה בו משהו מן המסתורין והילדים בחרו בדרכם לעורר בליבם אליו את יראת הכבוד, כנראה הוא נשלח משמים לבדוק את דבקותנו במידת הכנסת האורחים, הרהרו.

לא שבת ולא שתים, אלא למעלה מעשר שנים רצופות מצא אותו 'אליהו הנביא' את מקומו הטבעי בין בני הבית כשהוא מסרב להתארח אצל אחרים. הוא הסביר - אצל משפחת דייטש לא מנסים לחנך אותי, אני מתקבל כפי שאני.

אחד המנחמים מספר: "באחת השנים הוצרכתי לבלות מספר חודשים במדינת צרפת, לא ידעתי כיצד אוכל לממן שהיה ארוכה שכזו. לאוזני התגלגל כי בבית משפחת דייטש אוכל לקבל אש"ל מלא ללא כל תמורה. החלטתי לנסות, בלא לספר להם על התוכניות התארחתי בביתם. עדיף שיחשבו שבאתי לימים ספורים. המתנתי לרמז מצידם כי כבר עברתי את מכסת הזמן, או אז אמצא מקום אחר. עובר שבוע ועוד שבוע, ומצידם לא בא שום רמז. הם מחבבים אותי ומגישים לי מכל טוב. כך

שלושה חודשים מלאים לא זזתי מביתם, כשנוכחותי די מורגשת, ומצידם נראה שלא אכפת להם אם אשאר אצלם עוד שנתיים".

ר' מענדל לא איפשר לבני ביתו להתלונן, זוהי זכות עבורנו להיות מהמשפיעים, וצריכים לנצל זכות זו עד תום, להעניק ולהעניק.

ר' מענדל עם ידידו הרב לוי ווילימובסקי.

"פעמים רבות הייתי אמור לשהות בצרפת מתוקף תפקידי, משחזר הרב לוי ווילימובסקי, ניסיתי שלא להטריח אחרים. דאגתי לעצמי. אך בכל פעם שהייתי פוגש את ידידי ר' מענדל דייטש הוא היה ממש מפציר בי: בוא לביתי, תתארח אצלי, אדאג לכל צרכיך. אני סירבתי. אך ר' מענדל לא היה עוזב אותי ומעודד אותי. הדיבור

עימו היה מלא אופטימיות, מה שחזק אותי ונסך בי רגש של שמחה. בכלל נזהר מלדבר דברים שליליים, כל דיבורו היה חיובי ומעודד. יום אחד שהבין שעדיין לא אכלתי את ארוחת הצהריים לא עזב אותי עד שדאג לקחת אותי ולהגיש בפניי ארוחה משביעה, כדי שיהיה לי כוח להמשך היום".

הרב יקותיאל פרקש מספר ברגש: "בשנות הממי"ם נסעו זוגתי עם ילדי לשהות בד' אמותיו של הרבי. מסלול נסיעתם כללה חניית ביניים של יום שלם בצרפת. דאגתי. מה הם יעשו במדינה המנוכרת יום שלם. בהמלצת ידידים טילפנתי לר' מענדל דייטש וביקשתי ממנו שיאפשר להם לשהות אצלו במשך היום. ר' מענדל התלהב, ובירר את פרטי הטיסה.

בהגיעם לשדה התעופה, ר' מענדל כבר המתין להם באולם הממתנים, ולקחם עימו. לאחר תפילה וארוחה משביעה, הביע בפניהם את דעתו; "כנראה תשמחו לראות את המקומות המפורסמים ובתי הכנסת העתיקים שבפריז, אני אעשה לכם סיבוב". במשך כל היום שימש להם כמורה דרך, דאג להם לארוחה כשרה, ובסוף היום אף החזירם לשדה התעופה.

נסיעתם זו שהיתה אמורה להיות מפרכת ומשעממת, הפכה לחוויה מרתקת בזכות מסירותו ללא כל תמורה".

דאגה לבני משפחה

חובת שמירת הקשר עם בני המשפחה, היוותה תורה בפני עצמה - בכל עת היה חוזר ומשנן, יש לשמור על הקשר עם בני המשפחה ולדאוג להם. אחיניו ובני דודיו היו אצלו ממש כבנים. כשהיה מזדמן אחד מאחיניו לצרפת, היה ר' מענדל מתפנה מכל עסקיו הרבים ומשקיע את כל היום עבורו. כמו כן הקפיד להשתתף בשמחותיהם של בני משפחתו במקומות שונים בעולם. כפי שעל פי תורה קרוב משפחה קודם לאחרים, כן היה מדגיש בכל העת, יש להתעניין באמת, בשלומם של קרובי המשפחה.

הדוגמאות רבים מספור, אך על מקרה מיוחד מספר בן דודו ר' דובי סגל.

"בהיותי בחור צעיר, יצא לי לנסוע למדינת צרפת, שם קיויתי להתארח אצל בן דודי ר' מענדל דייטש. בעלותי למטוס לא עידכנו אותי כי הכניסה לצרפת מצריכה וויזה, כפי שהיה באותם הימים. הגעתי לצרפת, אך הכניסה נחסמה בפניי. על פי הנאמר לי, היה עליי להמתין בשדה עד שמטוס יוביל אותי חזרה לכיוון ישראל, אך היה זה ביום חמישי, כך שעלול היה להיות שאצטרך לבלות מספר ימים, עד ליום ראשון, בין המטוס לנקודת הגבול.

ב"ה הצלחתי ליצור קשר טלפוני עם ר' מענדל וסיפרתי לו את השתלשלות הדברים. בהיותו בעל תושיה ומהיר מחשבה, חישבן את הזמן ואת האפשרויות, והציע לי, כי מאחר שלפי ידיעותיו למדינת שווייץ אין צורך בוויזת כניסה, אשיג טיסה קצרה וזולה לאחת מערי שווייץ, והוא עצמו ימתין לי שם.

משווייץ הוא ילוח אותי לצרפת, בתקווה שבעמדת ביקורת הגבול לא יעצרו אותנו, כפי שהמצב היה על פי רוב.

סמכתי עליו. אך הרגשתי לא נעים, להטריחו בערב שבת בכזו טירחה יוצאת מן הכלל.

הגעתי לאחר מספר שעות, ביום שישי, לשווייץ, ובשדה התעופה כבר ממתין לי בן דודי הרב דייטש, שעשה במהירות את דרכו מפריז לציריך. הוא העניק לי הרגשה נהדרת, ואף 'גילה' לי כי היה עליו בדיוק באותה השעה להמצא בציריך לצורך מוסדותיו. ידעתי כי הוא עשה הכל עבורי, אך מצידו לא הראה שום סימן של עבודה

וטירחה מיותרת. הגענו לאובערוויליע כחצי שעה לפני שבת, הוא הביא עימו כל מיני מצרכי מזון. זוגתו נטלה את המצרכים הרבים, ואני הייתי בטוח שרק בשבת הבאה יספיקו לעשות איתם משהו.

כששבנו מבית הכנסת, השולחן היה ערוך מכל טוב, זוגתו הרבנית שטרנה שרה הצליחה בחצי שעה מה שאחרים לא היו מספיקים בעשר שעות. הכל היה מוכן ומוגש על הצד הטוב ביותר. אכן, ר' מענדל נהג להביע את הערכתו ברבים: אשתי הרבנית התברכה ב"ה בשתי ידים ימניות, אין אצלה יד שמאל. היה חוזר ומכריז".

גם אחיניותיו, בנותיו של אחיו הרב שלמה יהודה דייטש שנפטר בגיל צעיר, מספרות: מספר שנים היה דודנו ר' משה מסייע לנו להעביר את עונת חופשת הקיץ בצרפת, אצל אחיו ר' מענדל. הוא רצה שנתאוורר ונתאושש מהמכה הקשה שבאובדן אבינו היקר.

בהגיענו לצרפת היה דודנו ר' מענדל מקבל אותנו כבנות מלכים. את החדרים הטובים ביותר שבביתו פינה עבורינו, והארוחות היו תמיד מוגשות בטוב טעם. הוא ציוה על בני ביתו כי כל בקשה מאיתנו תיענה תיכף על הצד הטוב ביותר. שלוש שנים רצופות, במשך כחודשיים הרגשנו הרגשת פינוק ועליונות כפי שלא חשנו מעולם. כל בקשה נתמלאה תיכף, וכל מילה זכתה להקשבה מלאה.

ביום הולדתי, מספרת גברת חנה, דאגו משפחת דייטש היקרים לקנות סוכריות על מקל, לכל ילדי הקייטנה, אני ניגשתי עם החבילה לכל אחד, שקיבל ממני את הממתק תמורת ברכת 'מזל טוב'. כך הרגשתי בזמנו שהיה לי 'יום הולדת' שאף אחד אחר מאנשי המקום לא זכה לכך.

כיום שבנינו את ביתנו וב"ה גדלנו לא פחות טוב מיתר חברותינו, אנו יכולים בהחלט להצביע על אחת מהסיבות המכריעות ביותר - יחסו הנהדר של ר' מענדל דייטש ובני משפחתו.

סיפור דומה בפי גברת ס.: התיימתי מאימי בהיותי ילדה, אבי רשם אותי לבית ספר שניאור. השתדלתי להשתלב בחברה, אך ליבי היה כבד עלי, כמובן. נוסף על זה הצטרפו הקשיים שבאו מחמת העתקתם של אבי עם אחיי לארץ ישראל. חפצתי לסיים את שנת הלימודים עם חברותיי. כשהבין הרב דייטש את מצבי, החליט כי אשה אצלו כבת בית. הרב והרבנית דייטש המקסימים לקחו אותי לביתם, וכך במשך רוב חודשי השנה חייתי בביתם. שם הרגשתי כאחת מהמשפחה, כמיוחדת ממש. נתנו לי את מקום השינה הטוב ביותר, פינקו אותי, ודאגו לכל מחסורי ממש כבת מלכים. זמן איכותי זה חיזק אותי, והעניק לי כוחות להמשך עיתידי בחיים. כיום בתור אם למשפחה ושלוחה, אני מסתכלת אחורה ובהחלט יודעת כי בזכותם חיי נראים כפי שהם נראים כיום.

כאמור, לר' מענדל היתה חביבות מיוחדת לסיייע לבני משפחתו, גם לאלו הנמצאים במרחקים. "יום אחד, מספר השליח הרב אשר דייטש, מטלפן אלי דודי הרב מענדל דייטש, ובפיו התעניינות: 'אחיך ר' שלמה, עורך בעיר שליחותו, סמרה, בר מצוה לבנו, חשוב מאוד שתסע. שליח, בפרט כשהוא במקום נידח, מקבל עידוד רב כשבני משפחתו באים למקום שליחותו בשמחותיו. מה עוד שלתספורת שערך הלא הגעת, הרי על אחת כמה וכמה שיש לבוא לבר מצוה!"

"הסברתי לו כי הדבר אינו פשוט כלל, כחודשיים, לרגל התפתחות במקום שליחותי, פתח תקוה, נעדרתי מן הבית. אני אמור לשוב. אינני מסוגל להעדר יותר.

ר' מענדל לא ויתר, והתענין מה גורם לי אי נעימות. הסברתי לו שהייתי חסר זמן רב לבני ביתי, אני לא יכול להרשות זאת לעצמי. ר' מענדל טילפן לזוגתי, והסביר לה כמה חשוב עבור גיסה השתתפותו של אחיו, בבקשה תעודדי את בעלך לנסוע. כשראו כמה אכפת לו מהדבר, הגם שאין לו עצמו שום הנאה עצמית מכך, הסכימו בני המשפחה בחפץ לב. השתתפתי בשמחת הבר מצוה, ואכן נוכחתי לראות כמה הוא צדק, כמה קורת רוח זה גרם לאחי".

בילדיו נהג להדגיש בכל עת את מעלותיהם. את החסרונות לא ראה, וודאי שלא דיבר עליהם. לדידו ילד שיודע שהוריו מביטים בו בעין טובה בדרך ממילא הוא ירצה לעמוד בציפיות ולגרום להם נחת. המורים והמשפיעים מספרים כי מבין כל התלמידים שעברו אצלם היו בני משפחת דייטש יוצאים מן הכלל בהתעניינות אביהם בשלומם. כמעט בכל שבוע היה ר' מענדל עורך סבב טלפונים לשמוע על התקדמותם, על השתלבות בחברה ועל מצבם בכלל. התעניינות זו עוררה את הרבנים להעניק להם יחס משודרג, וגרם להם תחושת ביטחון ורצון להצלחה.

אחד מסימני ההיכר של ר' מענדל היה הדחף והשמחה לגרום שמחה ליהודי אחר. כל מכיריו מספרים דברים דומים, אם זה על היינות המשובחות שהיה מעלה לשכנו ר' שלמה שושן בכל פעם שחזר מנסיעותיו, כשהוא שולח לו חזרה מטעמים ממטבחו המזרחי המפולפל. אם זה העצות שיעץ למכיריו בהיותו ממולח ופיקח מאוד, בעניני מסחר ועניני חוק. אם זה בעשרות אתרוגי הקלבריה המהודרים ששלח בכל שנה לאחיו ולאילו ממכיריו שהעריך, או במימון שמימן עבור ילדים שונים את השהיה בחודשי הקיץ במסגרת קיטנה ועוד כהנה רבות.

כשהיה הראשל"צ הרב מרדכי אליהו מגיע לביקור חיזוק היהדות בצרפת, נהג לאכול דגים רק ממטבחם של הרבנית קלמנסון או ביתה הרבנית דייטש. מאכלים בשריים לא אכל מחוץ לביתו. באותה העת היה ממחר ר' מענדל לחנות המרכזית, כולו זורח מאושר, ובוחר בדג הסולמון המשובח והיקר ביותר. לאחר הכנתו היה ממחר למקום האכסניה ומגישו בחדווה בפני הראשל"צ.

ר' מענדל מקבל את פני הראשל"צ הרב מרדכי אליהו

אחד ממכריו מתאר כי לר' מענדל לא היתה את התאווה של דיבור 'לשון הרע', כאשר היינו מדברים על דמויות שונות, ומהן כאלו שגרמו לו עגמת נפש, הוא סיבב תמיד לדבר בשבחם. ניסינו לדלות מפיו איזשהו סיפור עסיסי, הוא ראה בכל אחד את הטוב.

הוא הסביר תדיר; יהודי יש לו גם יצר הרע, אם מישהו גרם לי עוול זה יצרו שדחקו לכך, אך אין לי לשמור לו טינה, הלא הוא יהודי ומהותו הוא טוב. גם כשילדיו התלוננו בפניו על מעשים לא ראויים, ובקשוהו להגיב, ר' מענדל לא הסכים.

מילה רעה לא יצאה מפיו. בכלום הוא מצא את הטוב, והדגיש אותו.

בתחילה היו ידידים שראו בתכונותיו אלו סוג של נאיביות, כאדם שלא רואה את המתרחש ובטוח שאכן כולם טובים. עם הזמן הבינו כי זוהי דרך חיים עבורו. הוא ידע גם ידע, והיה רחוק מהנאיביות כמטווחי קשת, אך פעל על עצמו שלא לשמור טינה. גם אם נפגע, מצא את המעלות שיש בזולתו ואותם הדגיש.

התקשרות לרבי

התקשרותו לרבי היתה לשם דבר, כמעט בכל חודש נסע ר' מענדל לבקר בחצרות קדשינו. ובכל יומי דפגרא נכח בהתוועדות הקודש של הרבי. פעמים רבות משך עימו מקורבים, שביקרו זה חיזק אותם להיצמד לדרכו של הרבי.

הוא הדגיש אצל ידידיו את החובה על שמירת שיעורי החת"ת והרמב"ם, וכך ילדיו זוכרים אותו, גם לאחר חזרה מיום עבודה מפרך מלווה בנסיעות ארוכות, לא היה נרדם לפני סיום לימוד השיעורים היומיים. הוא היה מדגיש ונהג כן בקביעות לומר את שיעור התהילים היומי כהמשך לתפילת שחרית, הוא הקפיד שלא ידחו זאת לשעה מאוחרת יותר.

"בשנת תשמ"ח, מספרת ביתו הבכורה גברת מנוחה הינדא פרידלנד, היו שני הוריי בתחילת חודש שבט בארצות הברית לרגל שמחת הנישואין של דודי הרב מאיר שמחה קלמנסון. אנו הילדים ציפינו להם בעינים כלות.

בכ"ב שבט בשעות הבוקר שבו הורינו, לשמחתנו הרבה, לבית, כשאנו הילדים מקיפים אותם וממתינים למתנות מאמריקה הרחוקה.

עד היום חקוק לנגד עיני המחזה - אבא פותח את המזוודה, אנו הילדים רואים את המתנות המציצים מתוכו, וממתינים בקוצר רוח לחלוקתם. ואז... מצלצל הטלפון. הוא מאזין, פניו מחוירות. במהירות, ידיו סוגרות את המזוודה. אנו מביטים מאוכזבים והמומים, כשהוא אומר לאמא, זה עתה הגיעה ידיעה על הסתלקות הרבנית, אני מוכרח להשתתף בהלוויתה.

ללא אומר ודברים מיהר אבא למטוס קונקורד שעמד לעשות דרכו לארצות הברית, ובתוך כחמש שעות כבר פסע בין אלפי המשתתפים בהלווית הרבנית. כזה היה אבא, הוא חי את המתרחש עם הרבי, שמח בזמני שמחה כיומי דפגרא או בדידן נצח, וכאב את כאבו של הרבי, ולא היה מה שיעצור אותו בכך".

כאחד מראשי הקהילה היהודית באובערוויליע דאג לחזק את רוח ההתקשרות לרבי. בין היתר, ביתו שימש כמוקד לשידור חי מהתוועדותיו ושיחותיו של הרבי.

ר' מענדל בחלוקת דולרים אצל הרבי

בכל אימת שנערכה התוועדות בבית חיינו, התאספו החסידים יחדיו לסלון ביתו, והאזינו בכובד ראש לשיחות הקודש.

לאחר ג' תמוז תשנ"ד המשיך ר' מענדל לנסוע כדרכו לרבי, הוא פקד בקביעות את האוהל, ודאג למחסור הבאים למקום. היה זה עוד טרם המקום התמסד בסדר מסודר. היה זה, בשנה הראשונה להסתלקות, וחסרים היו במקום דברים בסיסיים רבים.

בשנת תשנ"ה נסע ר' מענדל על מנת לשהות בסמיכות לאוהל, בשבת הסמוכה ליום הולדתו בד' שבט. עקב איחור בטיסה, נחת ר' מענדל בשעות הסמוכות לכניסת השבת. הוא שכר חדר בבית המלון אשר בשדה התעופה, ובשחר החל לצעוד לכיוון האוהל. כשהגיע למקום גילה כי המנין יצא לסיבוב. לאחר זמן מה התברר כי המקוה המאולתר שארגנו השוהים במקום, ביניהם כמוכר ר' אבא רפסון ר' יוסף חיים קנטור וחסידים נוספים, שהיה דומה משהו לגיגית מים גדולה - קפאה מחמת הקור העז. החסידים השוהים נאלצו לכתת רגליהם למרחקים למצוא מקום טבילה פעיל.

בדעתו של ר' מענדל זה לא התיישב, הכיכד בד' אמותיו של הרבי אין מקום טבילה! מיד בצאת השבת החל ר' מענדל להרים טלפונים. הוא החל לדאוג למקום טבילה ראוי עבור המבקרים הרבים. תוך ימים ספורים התגייסו יחד עימו שני אחיו - ר' שלמה יהודה, שהיה חולה באותה עת, ויבלחט"א ר' משה, שלושתם תרמו מכספם, ואף הכניסו לענין את הגביר מר בני נחמיה שסייע רבות למוסדותם 'חסדי יוסף' שהשלים את הסכום הנדרש, ותוך כחודש וחצי עם מאמץ גדול מצד מספר עסקנים ובראשם הרב חיים ברוך האלברשטם היה המקוה הראשון עומד על תילו על כל השכלולים שבדבר. כחודשיים לאחר מכן נפטר הרב שלמה יהודה. המקוה נקרא על שמו.

גם כשנבנה המקוה השני, הסמוך יותר למקום האוהל באמצעות משפחת דוכמאן, גייס הרב דייטש את ידידו העסקן הטבריאני הנודע הרב דוד דרלי שמימן לזמן ארוך חלק חשוב מההוצאות השוטפות.

הרב דייטש גם דאג שהשוהים בשבתות יהנו מתנאים גשמיים משופרים, ובשבתות רבים, כמו גם בחגים דאג לרכישת דגים משובחים עבור הקהל. פעמים רבות היה זה תרומת ידידו הרב דוד דרלי. הרב חיים ברוך הלברשטם מציין כי המאכלים שהביא הרב דייטש היו ערבים מאוד והמשובחים ביותר. למרות שענינים פעוטים שכאלה אינם תופסים מקום אצל באי המקום הקדוש, אצל ר' מענדל זה לא היווה סיבה להפחית מהכמות והאיכות. יהודי שבא לרבי צריך שיהיה לו טוב בהכל, ברוחניות אבל גם בגשמיות כפשוטו.

דוגמה נוספת לדאגתו לבאי המקום: ג' תמוז שנת תשנ"ה חל ביום השבת. באותה שבת הגיעו מאות חסידים מבוגרים לצד צעירים לשהות ולהתוועד סמוך לד' אמות של הציון הק' של הרבי. היתה זו פעם ראשונה שהמקום ראה בשבת כמות שכזו של חסידים, עדיין לא היו ערוכים לקבלת פנים שכזו. אותה שבת אמורה היתה להיות שרבית עם לחות גבוהה. באי המקום שמחו על הזכות שנפלה בחלקם, אך החום הכבד הכביד על הנוכחים. אף אחד לא התלונן, ובכל זאת לא ידעו כיצד תהיה אפשרות של התוועדויות המוניות בתוך המבנה הקטן בצפיפות עצומה ללא טיפת אויר.

ר' מענדל דייטש שנוכח במקום לא היה איש דברים, הוא היה איש של מעשה. ביום שישי החל להריץ טלפונים לתורמים, ובד בבד לחברות מיזוג גדולות. הוא רץ כנגד השעון, ובדקות הסמוכות ליום השבת הגיעה משאית מיזוג ענקית, ששרווליו אוויר יוצאים ממערכת המיזוג הגדולה והמשוכללת שעל גבה, הללו החלו להזרים במשך למעלה מעשרים וארבעה שעות אוויר צונן וטרי לחדרים השונים. השבת התנהלה בדביקות ובהתעלות בלא שהתנאים הגשמיים השוליים יעיקו על התרוממות הנפש.

עין טובה

בשלב מסויים נאלץ ר' מענדל לנטוש את צרפת. בני המשפחה עלו לארץ ישראל בשנת תש"ס. המשפחה החלה להתרגל לחיים חדשים. בינתיים, גם מהארץ סייע ר' מענדל לידידו מר ניסים טייב, שבנה את קומפלקס החינוך החדש של מוסדות שניאור שרכש הרב דייטש.

מספר מר ניסים טייב: "כשעלה הרב דייטש לארץ ישראל, נתבקשתי ממנו ומבני המשפחה לעמוד בראש המוסדות, ולייצב את המצב. לאחר כשנה די קשה, התחלנו לעבור לתנופה, החלטנו על תחילת בניית הקומפלקס החדש. היכולת לתחילת הפרויקט הגדול היתה הודות לקרקע שהרב דייטש רכש. במשך חמש שנים שקדמו לכך דאג הרב דייטש לשלם את מלא הסכום, כך כשהגעתי היתה הקרקע נכס פרטי של המוסדות, עם נכס שכזה היתה לנו האפשרות לבקש מהבנקים הלוואה, כמובן, עם מאמצים גדולים נוספים.

"ידידי הרב דייטש התקשר אלי פעמים רבות ועודד אותי לאורך כל הדרך ואף העניק מחכמתו לי עצות מועילות. זכור לי שתי תכונות בולטות שהשתדלתי ללמוד ממנו - ראשית, הוא מעולם לא הרים ידים. במצבים הכי קשים כשאני עצמי לא ידעתי כיצד ניתן לצלוח את הקשיים העומדים בפנינו, הוא לא התייאש והמשיך לעודד ולהקריץ ביטחון ורוגע, כמי שיודע שהכל הולך להסתדר.

"שנית, הוא לא דיבר רע על יהודי. שוחחתי עימו רבות, מטבע הדברים היינו אמורים לדון על גורמים שונים. הרב דייטש בכל פעם סיבב את הדברים כאילו כולם צודקים ומיוחדים כשכוונתם לשם שמים.

לצורך בניית הקומפלקס, ממשיך מר טייב, האיץ הרב דייטש ברבה של מגדל העמק הרב יצחק דוד גרוסמן, לנסוע ולהשתתף ב'דינר' שהתקיים לצורך מימון הבניה. הרב גרוסמן הלהיב את הנוכחים הרבים שפתחו את ליבם וכיסיהם, ואף הביא את אחד מתומכיו הכלכליים של מוסדותיו הוא במגדל העמק, מאנגליה, שתרם סכום ענק כהמרצה לתחילת הבניה. הרב דייטש אף גייס את קשריו עם הנגיד מר זאב וולפסון ובסיוע ועידודו המסיבי של הרב גרוסמן תרם אף הוא כרבע מליון דולר

ר' מענדל עם מר ניסים טייב וגיסו הרב אליעזר ניסלעוויטש.

שהזרימו יכולות חדשות להתחלת הפרויקט שהלך והתגשם בעז"ה". 'זכורני כי הרב דייטש הזעיק אותי מצרפת לסכם ולהביא את התרומה הזו לידי פועל. הוא עצמו המתין לי בשדה התעופה ונסענו למשכנו של הרב גרוסמן במגדל העמק. עד לשעות הבוקר המוקדמות ישבנו עם הרב גרוסמן עם מר זאב וולפסון, כשהוא עורך סבב טלפונים ומסכם את העברת הכספים למוסדות שניאור. כשסיימנו כבר האיר השחר, והייתי מוכרח להזדרז לתפוס את טיסת החזור. הרב גרוסמן, ברוב רגישותו, חשש כי לא אוכל לנהוג בצלילות לאחר המאמץ המשותף האדיר, ביקש מנהגו להסיע אותי לשדה התעופה.

הרב גרוסמן בדינר לטובת מוסדות שניאור.

לאחר שסיים מר טייב את בניית הקומפלקס ודאג למצב הפיננסי של בית הספר עברה ההנהלה הגשמית של המוסד לרב מאיר שמחה קלמנסון כמנהל גשמי. הרב דייטש ראה בעין טובה את בני משפחת זוגתו - הרב מאיר שמחה קלמנסון לצד אחיו הרב יוסף יצחק, וגברת חיה ניסלעוויטש כמנהלת רוחנית, ממשיכים לנהל ולפתח את מוסדות החינוך. הוא הסביר לילדיו - לא הבאתי את המוסדות למצב הפורח בו היה עבור כבודי ולהגדיל את מציאותי, או אז קשה לפרגן כשאתה עצמך לא נוכח במקום. עשיתי זאת בשליחות הרבי, וכשהם ממשיכים כראוי ולשם שמים וממשיכים לפתח את המוסדות יש לרבי נחת רוח, ממילא אני שמח כי מאמצי ועבודתי כחצי יובל לא הפסיקו אלא עוד נותנים פירות וגורמים למימוש בקשותיו של הרבי.

הקופלקס החדש של מוסדות החינוך 'שניאור'.

"זכורני, מספר מר ניסים טייב - לפני מספר שנים חיתנתי את ביתי בארץ ישראל. הרב והרבנית דייטש כיבדו את השמחה בנוכחותם, מתחילה ועד סוף. בשמחת הנישואין נכחו תלמידים וותיקים רבים מבית ספר שניאור. רובם כיום הורים למשפחות שומרי תורה ומצוות.

"בסוף החתונה, פנה אליי הרב דייטש ואמר לי, ר' ניסים, קיבלתי היום את השכר עבור עשרות שנות עמל וטורח. הוא הסביר את דבריו; ראיתי את עשרות בוגרי בית ספרינו, אלו בכיפה שחורה וציצית מתבדרת, אלו תלמידי חכמים ובמקביל, תלמידות וותיקות בלבוש צנוע ובכיסוי ראש. ידעתי כי כל זה הוא הודות לחינוך האיכותי שקיבלו בבית הספר. אין לך שמחה גדולה, ושכר נעלה מזה. סיים את דבריו".

דאגה לזולת

בתקופה הראשונה להיותו בארץ התגייס לסייע לייצב את המצב הכלכלי של מוסדות החסד 'חסדי יוסף' בראשות אחיו הרב משה שיחי'.

"היה זה באחד מימי חודש ניסן, מספר הרב זעפרני מזכירו האישי של הראשל"צ הרב מרדכי אליהו, הגיע הרב מענדל דייטש, ידיד קרוב לבית הרב, שזכה לארח את הרב בצרפת, ולשמור על קשר הדוק וחביב עם הרב, וגולל בפניו את מצב מוסדות 'חסדי יוסף', והאחריות שיש עליו כאח לסייע להם. המוסדות הללו עמדו בחובות של מליוני שקלים, מה גם שהיה זה בחודש ניסן, בחודש שאלפי יהודים מצפים להסב על שולחנם הגדוש בכל טוב מתנת ה'קמחא דפסחא' של 'חסדי יוסף'. אי אפשר לאכזב השנה את היהודים הללו, אמר ר' מענדל.

לא היה נראה כלל כי ר' מענדל עצמו כעת נמצא בשלבי התאקלמות ראשוניים ולא קלים כלל. הוא דאג לאחרים.

הרב קרא אותי ואמר לי כדברים האלה: תפנה מסדר היום העמוס את כל הפגישות והאסיפות שנקבעו לימים אלו. 'חסדי יוסף' צריכים את עזרתי, עפר ואפר אני לנגד פעולותיהם הנפלאים. אני לא יתעסק בדבר אחר טרם יצאו הם מהמבוך.

הרב החל להריץ סדרת טלפונים. הוא האיץ באנשיו ומקורביו להחליץ לעזרת המוסדות הנ"ל, ובתוך יום או יומיים, הסכום שהיה בו להכריע את החובות לכף זכות כבר היה בידי הרב מענדל דייטש שהעבירם תיכף לידי אחיו מנהל המוסדות, הרב משה. גם באותה שנה מוסדות 'חסדי יוסף' המשיכו לפעול במלא התנופה, ללא שום דופי.

ההתאקלמות בארץ לא היתה קלה, במשך למעלה מעשר שנים התגורר בשכונת נוף העמק אשר במגדל העמק, שם עזר להרחיב את המנין החבד"י בראשות השליח הרב אליעזר פרסיה. הוא הפיח במקום רוח של שמחה ואופטימיות.

היה זה מחזה נדיר, מדגיש הרב יוסף סגל ממשפיעי אנ"ש במגדל העמק, ר' מענדל עצמו עמד בפני תנאים לא פשוטים וקשיי התאקלמות קשים, ובכל זאת הוא היה אופטימי בכל העת. עודד אחרים ותמיד העלה חיוך על פני סובביו.

הראשל"צ הרב מרדכי אליהו בשמחת נישואי ביתו של ר' מענדל.

כדברים האלו מתאר באריכות ידידו ר' ברוך אביסרור - לא היה משנה מה היה מצבו האישי של ר' מענדל, אם כבר מצא דירה או לא, אם היתה לו הכנסה או לא, הוא היה דואג תמיד עבור אחרים. כשהיה נכנס לביתי, כידיד וותיק, תמיד הביא איתו יין משובח, אמר לחיים וניגן ניגונים מרגשים ושמחים. הוא היה נראה כאדם המאושר עלי אדמות. פעמים רבות היה מעורר לעזור לפלוני או לאלמוני, כאילו הוא עצמו הכי מסודר בעולם.

גם כאשר הדבר בא על חשבונו, דאג ר' מענדל לסייע לשני. לדוגמה, דרך ידיד שמע

ר' מענדל כי שליח במדינה נידחת ביותר, עומד בפני חוסר אמצעים לבניית מקוה טהרה. אותו שליח התגורר במקום שבו המקוה הקרובה ביותר עמדה במרחק של מספר שעות טיסה, רחמי ליבו נכמרו עליו. הוא פנה אל ידידו הקרוב - רבה של מגדל העמק וראש מוסדות 'מגדל אור', הרב הגאון הר"ר יצחק דוד גרוסמן, והפציר; ישנו גביר גדול באותה מדינה, שהוא מקורב גדול אליכם, בבקשה אם תציעו לו לסייע בבניית המקוה, בוודאי הוא ייעתר.

הרב גרוסמן ענה לו כי יעשה זאת, בהזדמנות הקרובה. לאחר מספר ימים טילפן ר' מענדל, והתעניין אם הדבר נעשה. הרב גרוסמן ביקש ממנו להמתין על הקו, ואמר לו, שמכיון שעומדים בימים הסמוכים לימים הנוראים הוא מקבל עליו לטפל כעת בעניין. הרב גרוסמן טילפן לאותו העשיר ותיאר בפניו את הזכות לבניית מקוה טהרה, ובכלל לסייע לשלוחים. משך זמן ארוך תיאר בפניו במתק שפתיו את הזכויות הגדולות שיעמדו לו.

לא עברו יומיים והעשיר התייצב בפני השליח, והבטיח לו מקוה טהרה. כיום המקוה עומד על תילו. הרב גרוסמן התרגש מאוד, שכן לר' מענדל לא היה אינטרס אישי מכך, ואדרבה, כתוצאה מתרומתו לא רצה ר' מענדל להכביד ולהעביר בקשות עזרה לפרויקטים הרבים והחשובים שעמד בראשם. וכל זה בכדי שלשליח במדינה נידחת יהיה מקוה טהרה.

קשרי ידידות, ר' מענדל עם ידידו הרה"ג יצחק דוד גרוסמן רבה של מגדל העמק.

הרב יצחק דוד גרוסמן סיפר זאת בהתרגשות ובהתפעלות יתירה בעת ניחום האבלים, ואף הראה לידידו הרב אריה דרעי, שנוכח במקום, תמונות מהמקוה המשוכללת באותה מדינה נידחת.

סיפור דומה בפי הרב יוסף חיים קנטור שליח הרבי הראשי למדינת תאילנד: "לרב דייטש היה ידיד קרוב מאוד, גביר גדול מארצות הברית בעל לב רחב וטוב, ידיד של בני משפחת דייטש. אותו הנגיד סייע לו בכמה ענינים בפרוייקטים שלו ובעוד ענינים חשובים. הוא נהג לשוחח עימו, להשתתף בשמחותיו ולהפגש עימו לעיתים קרובות.

באחד הימים, ממשיך הרב קנטור, פוגש אותי הרב דייטש, וממתיק עימי שיחה: תראה יש לי ידיד גביר, ובשיחותי עימו נוכחתי לדעת כי הוא נחשף לפעולותיך הנעלות ורחבות ההיקף ומאוד התרשם מהם. אני בטוח שאם תפנה אליו הוא ישמח לסייע לכם.

ידעתי כי לרב דייטש מוסדות ופרוייקטים משלו, היה זה מקרה נדיר עבורי, שעסקן ציבורי ישתף גורם חיצוני נוסף בתרומות מגביר אוהד. אך הרב דייטש בכלל לא חשב במובנים הצרים הללו. כיון שהבין כי ידידו יכול לעזור לעוד מוסד חבד"י החליט לשתף אותי.

ניגשתי לידידו של ר' מענדל שסייע לי מאז ועד היום בסכומים משמעותיים ביותר, כשהרב דייטש היה נהנה בכל העת לראות עוד מוסד חבד"י מתפתח אי שם ברחבי תבל".

דוגמאות רבות בפי הרב יהושע מצגר, שליח הרבי במרכז מנהטן, אודות מסירותו של הרב דייטש לשלוחים ולפועלם. לסיכום אומר ר' יהושע: 'ר' מענדל היה נוהג

להגיע לעיתים לבית חב"ד ולחזק את הבע"ב באמונת צדיקים ובהתקשרות לרבי. הוא גם עסק הרבה בעניין אחדות החסידים והשתדל ליזום קשר הדוק בין השלוחים עצמם. רבים מקהילתנו נקשרו לדמותו. כשהגיעה הידיעה המרה על פטירתו ללא עת, פרצו כמה מהבע"ב החשובים שבקהילה בבכי תמרורים.

גם במגדל העמק לא שינה ר' מענדל את טעמו. הוא דרש מבניו שלמדו בישיבה במגדל העמק להביא בחורים בכל שבת. ומוטב, בחורים שאין להם בית בארץ, כך שיקבלו הרגשה חמימה וביתית. ואכן במשך שנים התייצבו בכל שבת קבוצת בחורים, נסחפו בניגונים ובדברי תורה, כשר' מענדל מתמוגג מנחת לראות בחור נהנה מהשבת. הוא עשה הכל שלא יחסר מאומה בשבתות. "האורחים אינם אשמים אם אנו עומדים בשלבי התאקלמות ויציבות, מגיע להם הכל בשלימות". היה מסביר לבני ביתו.

ייסוד 'הכנסת אורחים' 'ו'היכל אדמו"ר הזקן' בהאדיטש

בשלב זה החל ר' מענדל לקדם את פרוייקט שיפוץ ובניית מתחם האוהל של אדה"ז בעיר האדיטש שבאוקראינה.

בכלל ידוע היה ר' מענדל באמונת צדיקים עזה. הוא נהג לפקוד רבות את האוהל של הרבי בארה"ב, וכן היתה לו חביבות מיוחדת בהשתטחות באהלי רבותינו נשיאינו ברוסיה ובאוקראינה, ובפרט בימי היארצייט. ר' יוסף אליהו דייטש מספר כי אביו הרב דייטש נהג לפקוד את ציון הצמח צדק בי"ג ניסן מידי שנה, בהדגישו כי התאריך

ר' מענדל מדליק את נר התמיד באוהל אדמו"ר הצ"צ ואדמו"ר המהר"ש בליובאוויטש.

שחל בו יום היארצייט, ערב פסח, גורם שלא יבואו רבים להשתטח באותו היום, על כן הוא הרגיש אחריות מיוחדת לפקוד את המקום.

ר' יעקב טובול מספר: לידידי הרב דייטש היתה חביבות ולהט מיוחד באמונת צדיקים, הוא דיבר עימי רבות על כוחו של הצדיק לפעול ישועות בקרב הארץ, והמריץ אותי לערוך נסיעה מאורגנת לצורך כך. באותה השנה אירגנתי מסע מיוחד לציונו של הצדיק רבי יעקב אבוחצירא במצרים. במסע השתתפו רבנים ואישי ציבור חשובים מאוד ביניהם הרב אריה דרעי, הרב גרוסמן, הרבנים מענדל ומשה דייטש ועוד שרים וחברי כנסת. ר' מענדל העניק לי מוטיבציה רבה לארגן לשנה שאחריה נסיעה למרוקו. נסיעה זו היתה מרתקת, ביקרנו בציוני צדיקים רבים, כשר' מענדל מסביר לי את החשיבות של השתטחות וההתקשרות לצדיקים. היתה זו נסיעה מאלפת כשר' מענדל מנעים אותה בביטחון ובשמחה שהקריין. מני אז חקוקים דבריו בתודעתי, ואני מתייחס בצורה אחרת לגמרי לאמונת צדיקים וביטחון בברכתם.

יותר מכל התקשר הרב דייטש לציונו של אביו זקנו הקדוש - אדמו"ר הזקן.

על אחת הנסיעות, בשנים הראשונות, מספר הרב מרדכי הלפרין יו"ר המועצה האזורית, מירון: "שנים מועטות לאחר קריסת חומות הברזל, והתפרקות ברית המועצות למדינות שונות, התארגנו קבוצת שלוחים ואישי ציבור לנסיעה לאוהלי רבותינו נשיאנו, כשבתוכנית להתעכב בסמיכות לציונו של אדה"ז בעיר האדיטש ביום ההילולא, כ"ד טבת.

לאחר ההשתטחות ובקשות הברכות, היינו במצב רוח מרומם, והחלטנו על עריכת התוועדות. ניגשנו לבית הסמוך ביותר לאוהל רבינו, וביקשנו מבעל הבית תמורת תשלום כל שהוא לפנות לנו את ביתו למשך מספר שעות. הוא נעתר.

ההתוועדות היתה מרוממת ושמחה, קמנו לרקוד, השמחה פרצה גבולות... ותוך כדי כך התנפצה שמשת החלון. בעל הבית, שעמד בכל העת בחוץ, פרץ פנימה בקללות נמרצות, ובזעקות שבר. ביקשתי מר' משה ראובן אסמן שישאל אותו כמה שוה ביתו, שהוא כל כך דואג לו. חמשת אלפי דולר, נענינו. שלפתי מאה דולרים, ושמתי על השולחן, מיד ידידי ר' מענדל דייטש שלף גם הוא מאה דולר והניח גם אותו. הנה מקדמה. תן לנו להתוועד בבית שלנו, את היתר תקבל בקרוב. וכך נרכש הבית הראשון שבסופו עלה פי שלוש מהמסוכם לאור יועצים מקומיים שחיממו את הנוכרי להעלות את הסכום". ר' מרדכי הלפרין ור' מענדל דייטש השלימו את רכישת המקום שעליו נבנה מאוחר יותר מיבנים לקליטת הציבור.

כאן התגלה ר' מענדל בנחישותו, ובמעוף הראיה שלו. הוא הבין כי כדי לאפשר גישה נוחה לאוהל, ולגרום ליהודים להגיע להשתטח על הציון, שעמד באמצע ירידה תלולה ומסוכנת, יש לבנות בנין מהודר בסמוך לציון ולשפץ את דרכי הגישה.

המורד המוביל לציון אדמו"ר הזקן בהאדיטש.

וממחשבה למעשה, עד מהרה מצא את עצמו שקוע בתוכניות וברעיונות כיצד להביא את הדברים לידי פועל. בכל צעד ובכל שלב נערמו בפניו קשיים רבים, כהשגת סכומים גדולים בלא בסיס ממשי, ומחסומים שנבעו מחוסר תאימות המקום וחוסר במסמכים מספקים, אך לא אחד כר' מענדל יכנע.

לימים ציין לעצמו בקיצור את חלק מהשתלשלות הדברים. להלן, בשינויים קלים:

הבניין הראשון שנבנה בהאדיטש

1" הזמן; שנת תשס"א - 2001, כל ההר - המתחם כולו כולל האוהל, בלא שום שם או בעלות כל שהיא. השטח בבעלות המדינה.

כך שאין שום אפשרות לבנות שום דבר באופן רשמי.

2. שהיתי מספר חודשים בלי גוזמה (יותר מ-3 חודשים), במרתף של הקבלן ר' חיים בער סטמבלר, בדניפר צמוד - אליו (חיים בער) - וחיממתי אותו חזק בדברים; אדמו"ר הזקן וכו' (כדי שהוא יהיה הקבלן של הפרויקט. וזה עזר).

ושלח את מנהל החברה שלו - חרוץ ומתוחכם מאד - ועשה משא ומתן עם השלטונות - קייב - וגם עם שלטונות המחוז - פולטבה, איך לרכוש את הקרקע הזאת, והצליח ליצור קשרים . . ונתן.. (כמה אלפי דולרים שאני השגתי) והסכימו להעביר את בעלות השטח לכל שם שנרצה. היו צריכים להשיג במהירות שם של עמותה.

ביקשתי ממאיר סטמבלר שיח', שירשה לנו לרשום את הקרקע "באופן רשמי" לעמותה שלו - כי לא היתה עמותה אחרת באופן - והיתה חשיבות גדולה להעבירו מיד, (הזדמנות שיכולה לא לחזור) ונעניתי בחיוב. ובאמת יזכר לטוב. (והוסיף הערה אלי - "מענדל - בהזדמנות הראשונה שתהיה לך עמותה אחרת יעבירו אליה").

נתתי עוד (אלפי דולרים, סכום עתק באותם הימים -) להוצאות החכירה משך 49 שנה, של כל המתחם, 17 דונם - כולל האוהל".

אבל אז החלו הבעיות לצוץ. ר' מענדל הביא אדריכל ומהנדס מארץ ישראל מספר פעמים על חשבונו, מה שעלה לסכום נוסף של ארבע עשרה אלף דולר, על מנת שיבדקו את הכשרת הקרקע.

הבשורה שבפיהם לא היתה מרנינה: מי הנהר שלמרגלות ההר חדרו בעובי האדמה ויצרו בו בקעים ולחות גבוהה, בנין שיבנה עליו עשוי לשקוע או להתמוטט.

היאוש כמעט שתפס באלו הנמצאים בסוד הענין, אך ר' מענדל פנה למחלקת הבניה שבאוונברסיטה המרכזית, שבעיר המחוז, פולטובה, וביקש כי יערכו תוכנית תשתית לבנין שיעמוד בהר. צוות הבכיר של מחלקת הבניה למדה בעומק את רגישות הקרקע, ואף הגיעה מספר פעמים למקום, וקבעה כי יש ליצוק מאתיים שבעים וארבעה עמודי יסוד בעומק של כשתים עשרה מטר בתוך הקרקע כדי שהבנין יעמוד.

בקשר למספר היסודות, נזכר הרב מוטי אלון: "ר' מענדל נהג להלהיב אותי ולדחוף אותי לנסוע ולהשתטח על גבי ציונו של אדה"ז בהאדיטש, מה גם שאני נמנה על צאצאי אדה"ז. כשהגעתי לראשונה, האוירה היתה מוחשמלת, ר' מענדל עצמו, עשה הכל כדי שארגיש בנוח בצורה יוצאת מן הכלל. יום אחד הוא פונה אלי בחיוכו הבלתי נשכח, ואומר לי: הרב אלון, אתה יודע כמה עמודים מחזיקים את הבנין? והוא המשיך להשיב; 274. מספר זה הוא בגימטריה מרדכי, שהינו השם שלך, וגם שלי... זה רמז מהשמים שיש לנו קשר יסודי ופנימי למקום קדוש זה".

כעת הגיעה בעיית התקציב. אי אפשר לבנות בלא בסיס כלכלי. ר' מענדל החליט לשטוח את המצב בפני הנגיד ר' ג'ורג' ראהר. היה זה בימי כינוס השלוחים, ר' מענדל פנה לרב משה קוטלרסקי בבקשה לסדר פגישה עם מר ראהר. ר' משה הסביר כי למחרת הכינוס באים קבוצת שלוחים שלפי רשימה מראש להציג את תוכניותיהם לעתיד. הרשימה מלאה, דחינו כבר כמה. קשה לי להאמין כי הוא יוכל לקבל אתכם, אך מכיוון שמדובר בפרויקט חשוב שכזה אינני דוחה ולא מאשר, זה יהיה תלוי בנסיבות ובזמנו של מר ראהר, עם הסכמה זו, ולאחר התייעצות עם הרב בערל לאזאר החליט הרב דייטש לגשת לפגישה עם מר ראהר.

אחינו ר' אשר דייטש מתאר את הפגישה: "דודי ר' מענדל פנה אליי לאחר ה'באנקעט' וביקש ממני להתלוות אליו בזמן הפגישה. הסכמתי. למחרת המתנו יחדיו בחדר המתנה, דרוכים לבאות, וממתנים לראות כיצד יפול דבר. כשיצא אחרון השלוחים מחדרו של מר ראהר, ניגש ר' מענדל והציץ פנימה. ממבטו של מר ראהר הבנו כי ניתן להכנס. ר' מענדל הציג בפניו את התוכנית, והעלויות שהיו אמורות להגיע באותו השלב, וביקש השתתפות בפרויקט.

מר ג'ורג' ראהר נטה בתחילה לשלול זאת. הוא טען כי הוא משקיע בקהילות עם יהודים חיים, ובעתיד של העם היהודי. 'אתם מציגים לי תוכנית הקשורה בעבר, ובמתחם של בית החיים, מה שאינו לפי תקן התקציבים'.

ר' מענדל לצד השלט המורה על תחילת העבודות.

ר' מענדל דייטש החל לדבר בהתלהבות הולכת וגוברת, תוך שהוא מרתק את הנגיד: "מקום זה אינו מקום של נפטרים, זהו ציונו של האדמור'ר הראשון של חב"ד,

ר' מענדל עם הנגיד סמי רהאר

ברגע שיתאפשר תהיה נהירה למקום זה. קבוצות חסידים, ליטאים, וסתם עמך, יזרמו למקום. ניתן יהיה להגיע לממדים אדירים בהפצת המעיינות כפי שלא ניתן באופן אחר, ולקהלים שונים שלא תהיה אליהם גישה בשום צורה אחרת. מקום מפואר שיבנה במקום, יאדיר את שם ליובאוויטש, ומטרתו תהיה קירוב יהודים ליהדות ולחסידות".

ר' מענדל האריך לתאר את העתיד כיד ה' הטובה עליו, ומר ג'ורג' ראהר שאל אותו לבסוף בעינים בורקות: אז אתה אומר שהמקום יהיה מקביל למירון, זה יהיה מירון של אוקראינה? בהחלט! ענה לו ר' מענדל. מחר אענה לך תשובה, השיב מר ראהר.

לאחר כשבועיים פגש הרב משה קוטלרסקי את הרב דייטש בעת ביקורו בארץ ישראל ובישר לו בשמחה: 'מר ראהר אישר את ההצעה, הוא לוקח על עצמו את העלות המלאה בסך שש מאות אלף, ולא רק השתתפות חלקית'.

לשם ביסוס הענין הוקם וועד של עסקנים ושלוחים על פי בקשתו של הרב קוטלרסקי, ואלו חברי הוועד: הרב מענדל דייטש, הרב חיים שלום דייטש, הרב יוסף יצחק הבלין, הרב מיכאל הלפרין, הרב מרדכי הלפרין, הרב מאיר דוד ברגמן,

ר' מענדל מביט בסיפוק לעבר הבנין ההולך ונבנה.

ר' מענדל עוקב אחר בניית המקוה במתחם החדש.

הרב יעקב הלפרין, הרב עזריאל חייקין, הרב שמואל קמינצקי והרב מאיר סטמבלר.

בטבעו היה ר' מענדל מחפש את המשובח והטוב ביותר, מה גם שכאן מדובר בציונו של רבינו הגדול, יש ללכת על המובחר. הוא יצר קשר עם האדריכל המפורסם ביותר בעולם החרדי, מר אוסטרייכר, וביקש ממנו ליטול את המשימה. גם לאחר ששמע כי זה יעלה למעלה משבעים אלף דולר, החליט ר' מענדל להשיג את המימון בצורה פרטית, ובלבד שהדבר יעשה בצורה מוצלחת.

כססיים מר אוסטרייכר את התוכניות והחלה העבודה, התברר כי הסכום הראשון שביקשו ממר ראהר, איננו מגיע לכדי חצי מהנצרך. בפרט שכל דבר היה הטוב ביותר, נברשות נהדרות ויקרות, שיש מסוג איכותי ביותר ועץ משובח.

שוב עמדו בפני בעיה תקציבית. לבסוף, האדריכל עצמו שנקשר לפרויקט, וראה זכות גדולה בהחייאת המקום. הוא עצמו פנה, כידיד, לאבי משפחת ראהר, מר שמואל (סם) ראהר, שהשלים את הסכום החסר. כמפורט בסיום התזכיר שכתב הרב דייטש עצמו:

"בזכות האדריכל אוסטרייכר שנלחמתי להביאו - והיה חוזה פרטי בינו וביני - על כל העבודה שלו, העבודה הלכה והתקדמה.

בכדי לסיים את הפרויקט שהיה תקוע חזק בשלב מסויים - ולהשיג את הכסף הגדול שחסר - עשה (מר אוסטרייכר) פעולה יוצאת מהרגיל, הוא פנה ישירות למשפחת ראהר וביחוד לאבא במיאמי, מר סמי ראהר ע"ה שיזכר לטוב.

מר אוסטרייכר ביקש והפציר שישלימו את הסכום החסר - לבנייה עם כל ההידורים, כשהוא עצמו לוקח אחריות אישית - להשגיה ולגמור את הבניה על הצד הכי טוב ומכובד.

"ונענה בגדול משיקש"

ר' מענדל מציג את תכניות הבניין בפני מבקרים.

"בזכות מאבק עיקש זה ואחרי 11 שנים של עבודה ומאמץ עילאי - "זוכים וחונכים חנוכת בית, שנוצר יש מאין כפשוטו, להיכל מפואר זה".

ר' מענדל גייס מרץ נעורים שתמיד ליווה אותו חסידים ואנשי מעשה לעמוד לימין פעילות המקום, ביניהם בלט בנוכחותו ובתמיכתו מתוך התלהבות פנימית הנגיד מר אדוארדו אלשטיין. ר' מענדל החל בעצמו, והחל להתמסר ולהעביר את תורת חב"ד ואת ניחוחה של החסידות להמוני הבאים בהתוועדויות חמות ובשיעורים

פתח בפני המשתתחים את צוהר החסידות וההתקשרות לרבותינו נשיאנו. השפעתו על הבאים היתה גדולה, גם כאלו שעד אז לא ראו את ענין החסידות בעין טובה, לאחר הביקור באוהל אדה"ז והתוועדות עם ר' מענדל דייטש נהפך השקפתם מן הקצה אל הקצה.

ר' מענדל בראש המתוועדים.

תיאור מדרכו זה של ר' מענדל כותב למשפחתו הרב מנחם מענדל פויגל, מראשי ומשפיעי קהילת 'מעני ישראל', להלן עם שינויים קלים:

"בהיות, הרב מענדל דייטש, מהמייסדים ומכוננים את נסיעות ההשתטחות בהאדישט - במשך השנים כשנתרבו העולים ובאים ראה לנכון ולצורך גדול לדאוג לגשמיותם וגם לרוחניותם של הבאים. הוא היה היחידי שכל השנים דאג בפועל ממש שיהיה מי שידבר ויתוועד עם כל קבוצה שבאה. לבאר בפניהם את ענין רבינו הגדול וענין החסידות בכלל.

זה היה אחד מהענינים שרק הוא עסק בהם במסירות בחן ובנועם. בין אם היה זה קבוצה של אנ"ש, חסידי פולין או כל סוג וכו'. לצורך מטרה זו היה מביא גם אותי בכל שנה ושנה בימים הסמוכים לכ"ד טבת. לעיתים היה מתרוצץ הלך ושוב לחפש מי שיוכל לשאת דברים או להתוועד עם קבוצה מסוימת, והיה מעניק להם את ההרגשה של 'בשבילם נברא העולם'.

באחת השנים, בערך בשנת תשס"ד, צורפתי לנסיעה לאהלי רבותינו בימים הסמוכים לח"י אלול עם קבוצת יהודים בעלי בתים מארה"ב, אוסטרליה ומאירופה בתור משפיע. התחנה הראשונה שלנו היתה בהאדיטש, שם פגשנו את ר' מענדל ע"ה. בעת ההתוועדות עם חברי הקבוצה שהיתה מורכבת מקהלים שונים, דיבר ר' מענדל על ליבם בהטעימו שהדבר הכי חכם והכי נכון במסע זה הוא העובדה שצירפו אותי עימם. כמובן, שמכאן ואילך, בהמשך הנסיעה, היתה ההשפעה שלי עליהם באין ערוך למעליותא מאשר קודם לכן. אצל רבים הביקור גרם שינוי מהותי מן הקצה אל הקצה.

בכל פעם שפגשתי בר' מענדל, נתתי אל ליבי את גודל היראת שמים הטבעית בו, כאשר תמיד היתה דעתו היתה מיושבת עליו בתכלית גמורה, גם בזמנים מורכבים בהאדישט בגשם וברוח היה הוא שנתן תחושה של בטחון ושמחה. גם כשהיה לוקח הרבה לחיים בהתוועדיות, הרי שהיה זה בבחינת יין ישן שדעת זקנים נוחה ממנו.

ר' מענדל היה מאוד מתחשב, וקשוב לרגשותיו של זולתו. למשל, ביום ראשון אור לר"ח אדר שני תשע"ה התקיימה בירושלים עצרת המיליון. בערב זה זכינו לחגוג את שמחת נישואי בתי הבכורה תחי', כמובן שהיינו בלחץ מה בנוגע למספר המשתתפים וכו'. ר' מענדל היה הראשון שהתקשר אליי בבוקרו של אותו יום והודיע שהוא מוכן ומזומן להשתתף בשמחת התחתונה עם יין משובח המשמח וכו'. ומידי דברי עימו הרגיע אותנו שהכל יהיה על הצד היותר טוב, ושכל אנ"ש ישתתפו. דיבורו נסך בנו רוגע וביטחון כי הכל ילך כשורה, כפי שבעזרת ה' אכן היה". מסכם הרב פויגל.

המופתים מתגלים

כל מכריו העידו כי היתה לרב דייטש אמונה מדבקת בכוחותיו של רבינו הגדול, וביטחון עמוק שתפילות במחיצתו יבקיעו רקיעים ויגיעו לפני כסא הכבוד. התמימות והאמונה הלוהטת שבו דבקה בבאי המקום שראו נפלאות. קבוצת בחורים מבוגרים שהגיעו, אמרו עימו לחיים, והוא בירך אותם בכל לב - אתה תשתדך בעוד כחודשיים, ואתה בתוך שלוש חודשים. הוא דחק בהם לבקש מתוך אמונה אמיתית, שזכות אדה"ז תעמוד להם. ואכן הדברים עשו פרי, ולפליאתם הברכות נתקיימו.

הרב מוטי אלון מספר: "בשלב מסויים קמו גורמים ספציפיים מהתחום התקשורתי והמשפטי, ובקשו להעליל עלילות כדי להכשיל את המשך דרכי. היה נראה כי הם לא ירפו עד שיביאו את תוכניותיהם לידי פועל. הרב מענדל דייטש דחק בי לנסוע לציונו של אדה"ז ולשפוך את ליבי ולבקש את ברכתו. 'הרבה יהודים נושעים שם, ובפרט אתה שהלא הינך מצאצאי הרבי הזקן', אמר.

נסעתי לציונו של אדה"ז, שם הרב דייטש התוועד עימי בדברי חסידות וסיפורי חסידים בהתלהבות ודבקות עילאית. הוא עורר אצלי את הנקודה כי אני מצאצאי אדה"ז, ואבא אינו שוכח לעולם את יוצאי חלציו. היתה לו אמונה עמוקה ביותר, והוא בירך אותי מעומק לב, וביקש ממני לשפוך את ליבי בפני אדה"ז כבן המתחטא על

ר' מענדל לצד קבוצת התלמידים המתלווים לרב מוטי אלון בח"י אלול תשע"ו (האחרון לחייו) במתחם המפואר שליד הציון של אדמוה"ז בהאדיטש

אביו ומעורר רחמים עליונים עבורו. נכנסתי אל הקודש, שפכתי את ליבי באמונה שלימה שהקב"ה ישמע לתפילותיי וזכות רבינו הקדוש תעמוד לי.

חזרתי לארץ, המשפט, שהיה נראה מסובך ביותר, התקיים בשבועות הסמוכים, וממש ראינו נפלאות, התביעה התבטלה, ויצאתי זכאי לגמרי".

הרב יוסי זליקוביץ, מנהל אירגון 'חסדי שבתאי' בעיר מירון מספר: "כשעמדתי בפני בנית ביתי החדש, נקלעתי לתסבוכת בירוקראטית, ובשלב מסויים הרגשתי כי הפרויקט עומד תקוע בשבילי אי אלו מסמכים, העומדים למוטט את מה שעבדנו עליו עד עתה. בשלב זה, פגשתי יום אחד את הרב מנחם מענדל דייטש, שהיה מבקר קבוע במירון. כידיד התעניין בנעשה, ושמע בכובד ראש על הבעיות העומדות בפנינו. לפתע הוא פנה אלי ואמר לי: תראה, ניסים רבים מתגלגלים בזכות התפילות והבקשות שנאמרו בציונו של רבינו הזקן. כעת אנו עומדים בבניית המתחם ושכלול המקום, תתרום איזה תרומה לשיפוץ המקום עבור ישועה בענייניך, ובוודאי זכותו של רבינו הזקן תעמוד לך לראות ניסים בענייניך.

לא חשבתי הרבה, שלפתי סכום מסויים ותרמתי מיד למתחם האוהל בהאדיטש, פתאום הכל החל להסתדר במהירות, המסמכים אושרו, ניירות הושגו והאישורים המיוחלים הגיעו בזמן די קצר לאחר מכן. הרגשתי כי זכותו של אדה"ז עמדה לנו.

גם סגן שר החינוך, הרב מאיר פרוש מספר דברים דומים. "בני הרב ישראל פרוש, ראש העיר אלעד. עמד תיכף בבחירות בפני מכשולים קשים ביותר להקמת הקואליציה. היה נראה לעיתים כי כל ההצלחה בבחירות עלולה לרדת לטמיון. ידידי הרב דייטש פנה אליו והציע לו להשתטח בציונו של אדה"ז. שם מזג לו לחיים, וברך

ר' מענדל עם הרה"ג הרב גרוסמן והרב שמעון אליטוב על הציון של אדמוה"ז בהאדיטש

את בני מעומק הלב להצלחה, ואך הדריך אותו כיצד לבקש מרבינו הגדול שיעורר רחמים. כששב לעירו הכל הסתדר על הצד הטוב ביותר, לפתע חברו אליו כל החברים המתבקשים והרכיבו בקלות את הקואלציה".

הרב משה ראובן אסמאן, רב ושליח הרבי בעיר קייב מספר. לפני מספר שנים פונה אלי הרב דייטש, ומספר לי כי אירגן קבוצה גדולה שישוה בסמיכות אוהל אדה"ז בראש השנה, לצורך קירוב ליהדות ולחסידות, ומבקש כי אממן את הדגים עבור הסעודות.

האמת שלא כל כך התלהבתי, לא הייתי רגיל בתרומות לענינים שכאלה מה גם שההוצאות אצלינו כבר לא מעטות, וכמעט שהשבתי את פניו ריקם.

הרב דייטש, בעת דיבורי עימו שמע כי בני הגדולים הגיעו זה מכבר לפירקם, ועדיין ממתנינים לברכת ה', לשידוכים מוצלחים. הוא התלהב, וטען בשיא הביטחון: הרב אסמאן, אתה תתרום את הדגים, והבן הגדול שלך ישתדך בזמן הקרוב. נו, שווה לנסות. תרמתי את מנות הדגים, ותיכף לאחר ראש השנה הגיע במפתיע הצעה שאי אפשר היה לסרב לה. בני השתדך.

לשנה הבאה מגיע שוב הרב דייטש, ובפיו: גם השנה ישנה קבוצה גדולה בהאדיטש, זה מקרב ומחזק אותם, צריך מימון לדגים. ואני מברך אותך שהילד הבא בתור ישתדך תיכף. תרמתי עדיין מפקפק. ו... מיד לאחר ראש השנה, שוב באה הצעה מוצלחת, ובני הבא בתור השתדך.

לשנה הבאה כבר היה ברור הסדר. הרב דייטש מגיע, אני כבר מקבל אותו בסבר פנים יפות, ותורם בשמחה. כבר הוכח שזה עובד. ומברך את הבא בתור. ואכן שוב השידוך מגיע בקלות. נשארה לי עוד בת בתור, אמרתי לזוגתי, מדוע עלינו להמתין לשנה הבאה, בואי ניסע ונתפלל מיד על האוהל של אדה"ז. התפללנו בכל לב, ותוך שבועיים הגיעה הצעה 'על מגש'. זוגתי שהיתה נפעמת לנוכח המופתים, הביעה את צערה כי אין לנו בן בשמו של אדה"ז, וכי אנו כבר לא צעירים כלל... חבל שלא זכינו לכך.

אמרתי לה; בואי ניסע שוב ונתפלל. התפללנו, ופחות משנה לאחר מכן חבקנו את בנינו הצעיר שניאור זלמן. האמונה שהקרין הרב דייטש פשוט דבק בבן שיחו והכניס בו אמונה פנימית שאכן השפיעה עליו סייעתא דשמיא מיוחדת", מסיים הרב אסמן.

בימי השבעה חזרו ונשנו עשרות סיפורים מדהימים על הניסים שהתגלגלו בעת היותם בהאדיטש, שהכל מדגישים כי הלהט והאמונה התמימה שהקרין הרב דייטש עורר אותם בפנימיות ליבם והביא להתעוררות רחמים מלמעלה. הנה עוד אחד בפי הרב דהן מבית שמש: באחת השנים פגש אותי הרב מענדל דייטש, והציע לי לנסוע עימו להאדיטש, לא הייתי רגיל בכגון דא, והתעלמתי. הוא טען לי כי עוד ניפגש שם.

עברו שבועיים ימים, ויהודי עשיר מימין נסיעה של מנין יהודים לציונו של המגיד ממז'ריטש ביום ההילולא, י"ט כסלו. היהודי ביקש ממני להתלוות אליהם ולהיות עבורם מורה ומכוון בעניני היהדות. היה זה צורך קירוב מובהק. הצטרפתי. בהמשך הגענו לציון של אדה"ז, ואני פוגש שם את הרב דייטש ששש לקראתי, כאומר, נו, אמרתי לך שעוד נפגש כאן.

הרב דייטש הלהיב את חברי הקבוצה שקיבלו החלטות טובות, והתפללו ברגש, ואז הכריז כי עתה הוא עת רצון, מי שיש לו בקשה שיאמר והיא תיענה. היה בינינו יהודי רווק די מבוגר, הוא ביקש ברכה לשידוך בקרוב. כולם, שהכירו בצער, בירכו אותו מעומק הלב. הרב דייטש הכריז שעוד השנה תתקיים חתונתו. ואחד מידידיו הכריז: תוך חודש הוא יכנס לחופה. ההתלהבות היתה גדולה.

ר' מענדל משתטח על ציון אדמוה"ז.

לאחר כשבועיים התקשרתי לאותו יהודי עבור השתתפות בשיעור שייסדנו בנסיעתנו, כאחד מההחלטות הטובות. הוא השיב, כי בשבוע הבא הוא מתחתן.

נדהמתי. מה קרה פתאום, ואיך כזה מהר?

הוא הסביר לי שבעצם היתה לו איזו הצעה שהרגיש כי היא אכן מתאימה לו, אך משום מה היא סירבה בכל פעם. עברו שנים והוא לא היה מסוגל להשתדך עם אחרת. תמיד נשארה היא בתודעתו. כעת כשחזרנו, קיבלתי לפתע את התשובה החיובית, לאחר שנים רבות של המתנה וגלגולים שונים. לא היה כבר מה למשוך, החלטנו על חתונה מידית.

פחות מחודש מאותה הברכה, בדרך פלאית, הבחור נכנס לחופה". והסיפורים ממשיכים להתגלגל.

יהודי יקר ממכיריו סיפר על דבר שהרשים אותו בהיותו עם ר' מענדל בציונו של הבעש"ט במעז'בוז: אני הכרתי את הרב דייטש היטב בביקוריי התכופים באוהל אדה"ז בהאדיטש. בכלל היה ר' מענדל נמצא פעמים רבות בשנה, אך בח"י אלול ובכ"ד טבת נוכח בקביעות בהאדיטש, וגרם לאוירה מרוממת ומחזקת, והכל מתוך סבר פנים יפות ושמחת חיים. באחת השנים כשחל ח"י אלול בשבת, בני הקבוצה המבקרת החליטה על השהיה בח"י אלול בציונו של הבעש"ט. היה זה כאשר השהיה בהאדיטש עדיין היתה כרוכה בקשיים ואילו במז'בוז' האש"ל היה מסודר.

ר' מענדל בשיחה עם האדמו"ר ממאקווא במז'בוז'.

לר' מענדל לא נותרה ברירה, שכן בהאדיטש לא נותר מנין, והוא הצטרף אלינו למעז'בוז' כשבתוכניתו לנסוע תיכף במוצאי שבת חזרה להאדיטש. בשבת בבוקר ראיתי כי הוא קצת מוטרד, זה היה נדיר שכן בכל העת הוא שפע של שמחה קורנת ומעודדת.

לאחר הטבילה במקוה הטהרה, קרנו שוב פניו, והוא שמח על חלקו. התחלתי לשוחח עימו, על מה בא השינוי, והוא הסביר לי: "היום בבוקר התעוררתי עם תחושת החמצה, בכל שנה אני שוהה בח"י אלול בהאדיטש, ואילו בשנה זו לא אזכה לכך. זה הטריד אותי. הלכתי לטבול, וממש בעת הטבילה התבוננתי, מה בעצם מפריע לי - שאני חפץ לשהות במחיצת סבי זקני ביום הולדתו, והלא גם רבינו הזקן חפץ לשהות במחיצת זקנו הרוחני, הלא הוא הבעש"ט, ביום הולדתו. אם כן בוודאי רבינו הזקן בא לבקר היום כאן במעז'בוז', אז אני בעצם משתתף בשמחת שני המאורות הגדולים בנוכחותם יחדיו. יצאתי מהמקוה מאושר על חלקי".

פעילות בעיר קיסריה

בשנים האחרונות התגוררו בעיר קיסריה שם מצאו משפחת דייטש כר נרחב לפעילות בקרב יהודי המקום.

כמנהגו מאז ומעולם, לא סעד על שולחן השבת ללא אורחים, אף כאן הביא אורחים בקביעות, שאף סייעו לו להגדיל את המנין לתפילה. הניגונים שנוגנו בשולחנו ונשמעו בחוצות קיסריה, פעלו את שלהם, והזכירו ליהודי הסביבה את קדושת השבת. "עצם ההליכה יחדיו, בבגדי שבת, למעלה ממנין נפשות, ר' מענדל, בניו ואורחיו, עם נועם השבת על פניהם, פעל רושם עצום על יהודי הסביבה, מספר ר' משה שטרן. "אני עצמי הגעתי באותה תקופה להתגורר בקיסריה הודות לרושם החזק שר' מענדל פעל עלינו, ממשיך ר' משה שטרן בסיפורו. היה זה יום אחד, במסעדה שברשותי בזכרון יעקב, עומדים המלצרים ומרותקים לסיפורי חסידים מפי יהודי הדור פנים. התקרבותי. ר' מענדל ישב במרכז, הוא נכנס רק לשתות, אך השיחה החלה

ר' מענדל עם קבוצת הבחורים שהתארכה אצלו בשבת

להתגלגל עד מהרה. לכל אחד היה לו מה לומר; איזו אימרה וסיפור הנוגעת לאישיותו ומשפחתו של בן שיחו.

הוקסמנו, אני זוגתי, מאישיותו, מידענותו, מחביבותו, מטוב ליבו וחכמתו הנשפכת. היינו בתקופת מעבר כדי להחליט על מקום מגורים. לאחר השיחה עימו, והעצות שיעץ לנו באופנים שנוכל יחדיו לפעול למען היהדות ולחזק את המנין שפתח, בקיסריה, החלטנו כי אנו עוברים לדור במקום.

בקיסריה הצטרפנו לפעולותיו של ר' מענדל, בתיאום עם רב העיר צבי אלון, ועם שלוחי הרבי למחוז, הרב ליברמן והרב שמואלביץ, וב"ה התוצאות נראו בשטח. פעמים רבות ערכו את חלק מהסעודות בביתנו, וכשהיו אורחים רבים הם גם לנו בביתנו. כך יכולתי לעקוב אחר התוצאות הנפלאות לא רק עם דרי המקום אלא אף עם אורחיו.

לדוגמה: בליל שישי אחד, בדרכו לקיסריה, עצר ר' מענדל בתחנת דלק. בסיום התדלוק הוא מזהה שני צעירים, כיפות קטנות על ראשם, רוכבים על סוסים. המחזה הלא שיגרתי הביא לשיחה ערה. התברר שהשניים יוצאים לבלות על החופים ברכיבה. ר' מענדל הבין כי הם בשלב מאוד רגיש, והציע להם לבלות עימו את השבת - שולחן שבת טעימה, ניגונים יפים, מנין לתפילה, והדר הטבע כשחוף הים פרוש למלוא רוחב העין. הללו הסכימו. הוא המתין להם, ולאחר שהחזירו את הסוסים המשיכו עימו.

אין לתאר כיצד השבת הנפלאה הזו השפיעה עליהם, אני עקבתי אחריהם, מפעם לפעם הגייעו מחזקים יותר, וממש נקשרו ליהדות ולחסידות".

בכלל, יהודי הסביבה החלו להרגיש בזכות בני הזוג החדשים, את ניחוח היהדות האוטנטית. הרבנית שטרנה שרה דייטש נהגה, מאז ומעולם, לאפות בכל יום שישי עשרות רבות של חלות קטנות וריחניות, ולחלקם לשכנים. גם כאן בקיסריה, כמו במגדל העמק ובצרפת, המשיכה במסורת. בשעות הסמוכות לשבת, חווילותיהם הנאות של יושב האיזור זכו לביקור יהדות, הרבנית דייטש מגישה שני חלות עם שני נרות, ומזכירה להם עד איזה שעה ניתן להדליק את נירות השבת. תזכורות אלו כמובן הזכירו עוד דברים רבים.

יהודי הסביבה נקשרו לדמותם, הרבנית דייטש מצאה דלתות פתוחות בפניה לגבי מבצע מזוזה, אות בספר התורה ועוד, והרב דייטש ידע בחכמתו לנתב את השיחות עימם לאפיקים חיוביים ומחזקים בעיני היהדות.

על עדינותם התחשבותם וסגנון החשיבה שלהם מעיד רב העיר הרב צבי אלון: "הרב מענדל זוגתו הרבנית שטרנה שרה דייטש היו ממש דוגמה לזוג חבד"י אמיתי. הם לא באו לכאן במטרה לפתוח בית חב"ד שכבר קיים. אך כשזוג חבד"י מתגורר במקום, המקום משתנה, והוא אכן השתנה.

"הם החלו במסירת שיעורים ובחוגי בית שפעלו הרבה על התושבים, ואף ראו לנכון לחזק את שיעורי. אני מוסר שני שיעורים בשבוע, וביום מן הימים אני מגלה כי מצטרפים זוג חבד"י לשיעור. התנצלתי בפניהם; השיעור מיועד ליסודות היהדות, אתם כבר הרבה מעבר לכך. הרב דייטש ענה לי, כי אם כבוד הרב מוסר שיעור חלה עליהם החובה להשתתף, בתור תושבי המקום. התרגשתי.

"ואז החלו לבוא דמויות נוספות. התברר כי הרב והרבנית דייטש בביקורי הבית שערכו, מלבד השיעורים שהם מסרו עודדו את התושבים להשתתף בשיעורי. הלא הרב מוסר שיעור מרתק, חבל לכם לפספס, היה אומר לשכניו. ראיתי בהם דוגמא להתחשבות רגישה ופנימית.

"לאחר שהשיעור התחיל, לא יכלה הרבנית דייטש להתאפק, והלא חבדניקי"ת היא, והיא מוכרחת לזכות יהודים. מתרמילה הוציאה דברי מתיקה, הגישה בפני כל אחד, ולימדה אותו כיצד לכסות את הראש, ולומר את מילות התודה והברכה לבורא העולם. אני מצידי נוהג שלא להעמיד אף אחד בפני תביעה שכזו, אלא ממתין שזה יבא מצידם, אך החבדניקי"ם הלא שונים הם, הכיצד לא ינצלו הזדמנות שכזו.

"החביבות שהקרינה הרבנית דייטש והאמתיות כבשו את הכל, וכך הדבר הפך למנהג בלא יוצא מן הכלל, מברכים ברכה ראשונה ואחר כך אחרונה, ואז מתחיל אמירת קריאת שמע ועוד. עד מהרה פתחו הרב והרבנית דייטש 'חברת תהילים' כשרבים משתתפים עימה בתפילות ובאמירת מזמורי התהילים. לדעתי היו הם דוגמה קלאסית לחסיד חב"ד אמיתי, שהן החסידים והן שאר החוגים יכולים בהחלט ללמוד מהם".

להלן קטעים מרישומי הספוגים ברגש עמוק, של ר' משה שטרן, יהודי קרוב לחצר חסידות ויז'ניץ, שכן וידיד לבני המשפחה, על תקופת קיסריה:

"האמת, לא חשבתי שאצטרך לשבת ולכתוב דברים לזכרו של רבי מענדל דייטש. זה עדיין לא נתפס שרבי מענדל שכה אהבנו כבר איננו איתנו. אפשר לכתוב עליו בלי סוף, על אהבתו לקונו ולזולתו. הוא תמיד ידע לתת את המשפט הנכון עם החיוך המתוק שהיה נסוך על פניו בכ"כ הרבה חן. לא פלא שבכל מקום שהגיע תמיד בלט בנוכחותו.

ברצוני להתמקד בשבתות העיליות שחוויתי יחד עם משפחת דייטש בקיסריה.

כבר מתחילת השבוע היו ניכרים על רבי מענדל ההכנות לשבת קודש. זה התחיל מאירגון קבוצות הבחורים שהיו באים לשבות בקיסריה והיו עומדים אצלו בתור, להירשם. כל אחד רצה להיות ביון הבחורים המשתתפים בשבת עילאית שכזו. הכי מעניין היה שהיו יושבים חסידים לצד ליטאים ולצד בחורים מבני עדות מזרח או בכלל כל מיני קשי יום שהיו זקוקים למילת עידוד והבינו שמהדירה הקטנה הלזו, בקיסריה, יקבלו את הנצרך להם.

איך שהשבת מתקרבת היה רבי מענדל נוסע בכל הארץ כדי להביא את הדברים הכי טובים לכבוד שבת כי כבוד השבת בער בעצמותיו בכל מהלך השבוע.

בימי שישי זכינו לקבל יחד עם הרבה מתושבי קיסריה חלות לשבת, שזכינו לא פעם ולא פעמיים לראות במהלך המעמד הגדול של הכנת החלות - כיצד הרבנית אופה אותם כשכל ספר התהילים נאמר בדמעות במהלך הכנתם כשכל חולי עם ישראל זוכים להתברך מפיה.

עת פרשה שבת המלכה את כנפיה ירד על בית משפחת דייטש אווירה של קדושה שאי אפשר היה להתעלם מזה. שבעתיים בולט הדבר בסביבה של יהודים שאינם רגילים בזאת. אבל לכולם היה כבוד לרבי מענדל מתוך הערכה והוקרה על מה שהוא והרבנית עושים למקום.

מה נהדר היה לראות את רבי מענדל צועד במלוא הדרו לבית הכנסת לקבל את פני שבת המלכה עם כל הפמליה שמסביבו. וכך התחילה עוד שבת מרוממת.

לאחר התפילה הגענו כולם לביתם של משפחת דייטש. אם מישהו היה רואה את הבית לא היה מאמין שכמות כזו של אנשים יכולים לשבת במקום כזה ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום.

על כך ניתן לומר - כשיש מקום בלב יש מקום בבית.

הסעודה היתה ערוכה כיד המלך אי אפשר היה לספור את הסלטים שהיו על השולחן וכל פעם ביצירה חדשה שעליה עמלו בכישרון רב הרבנית והבת הצעירה, יוכבד המדהימה.

וכשרבי מענדל נעמד לעשות קידוש היתה הרגשה שקיסריה עמדה מלכת. קולו הערב הגיע רחוק מאוד. פעם רבי מענדל ביקש להזמין את שכנו מהבית שממול לסעודת השבת, אמר לו השכן בהלצה; אני שומע אותך כל כך ברור בכל שבת שאיני צריך לבוא לשמוע אותך בביתך.

ואז היה רבי מענדל מתחיל את זמירות השבת כחומר ביד היוצר עם הבנה רבה הקיימת אצל מעטים, משולבים בדברי תורה שהיו נאמרים בנועם ובמתיקות. כך היתה הסעודה נמשכת שעות מבלי שלאף אחד היה רצון לקום מהשולחן.

בשבת בבוקר בעת התפילה היה אומר בקביעות דברי תורה לציבור המתפללים כשלפעמים מתרגם את דבריו לצרפתית ולאנגלית, לפי סוג המתפללים. הוא לא היה שוכח, לעולם, להזכיר לטובה את בעלי האכסניה שנתנו את ביתם למען השליחות הנעלה של משפחת דייטש.

מיותר לציין את הקידוש שהיה נערך אחר התפילה. כל באי בית הכנסת כבר ידעו למה לצפות עם הסלטים המדהימים של הרבנית שטערנא שרה והפארברענגען שהיו יושבים ושרים ושומעים את סיפוריו של רבי מענדל שהיינו מרגישים באווירה עילאית

עת היה מציין את ימיו כבחור בישיבה בקראון הייטס אצל הרבי היינו מרגישים שגם
אנחנו נמצאים באותו מעמד. מי היה רוצה מוצאי שבת אחרי שבת כזאת.

אבל גם ההבדלה היתה נערכת ברוב עם והדרת מלך על מרפסת ביתם של משפחת
דייטש בליווי תזמורת ושירה שנמשכה עד השעות המאוחרות.

במשך אותה שנה שהתגוררנו עם משפחת דייטש בקיסריה לא פיספסנו יחד
אפילו שבת אחת.

אוי רבי מענדל מי היה מאמין שאני אצטרך לכתוב עלייך. כמה געגועים. ערב
ראש השנה התקשרת אליי לאחל 'אגוט געבנטש יאר'. מעולם לא שכחת אף אחד,
והבטחת לי שתבוא לעשות איתנו עוד שבת אחת. זה מה שביקשתי נאך איין שבת.
ואמרת לי שמיד שאתה חוזר נעשה משהו ביחד.

ואני עדיין מחכה....

הכותב מתוך כאב וגעגוע

ידידך משה שטרן."

שקיעת השמש בצהריים

לקראת ח"י אלול תשע"ו נסעו בני הזוג דייטש לאוהל אדה"ז בהאדיטש. ראשית, השתתפו בשמחת ה'בת מצוה' של נכדתם בת הרב שניאור זלמן הרב והשליח של העיר מינסק. ולאחר מכן המשיכו לעיר האדיטש. אחיינו ר' שניאור זלמן דייטש, האחראי על הניהול השוטף במקום, פנה אליו בבקשה כי השנה יתעכבו עד לאחר יום הכיפורים. יהודים רבים מעוניינים בכך, כאלה שבמקום אחר לאו דוקא שישמרו על קדושת הימים כראוי. זה ממש שליחות. הרב מענדל דייטש שנודע כבעל תפילה המתפלל ברגש ובמתיקות, נתבקש לנהל את התפילות, ואת האווירה המתאימה במקום.

ראש השנה עבר בצורה יוצאת מן הכלל, היה זה כיומיים של התוועדות. התפילות נאמרו ברגש רב, כשלא פעם הבעל תפילה, או אחד השומעים מקנח דמעה הגולשת לה בקצה העין. הסעודות הפכו מיד להתוועדות תוססת בראשות הרב מענדל דייטש שניהל אותם ברמה. היה לרב דייטש חביבות מיוחדת לניגון המיוחס לאחים הקדושים מסלאוויטה נכדי הרה"ק רבי פנחס מקוריץ, והוא לימד את הקהל וניגן עימם יחדיו כשממשיך בניגוני רבינו הזקן, ושאר ניגוני חב"ד ואימרות השפר משיחותיו ומאמרי הקודש של הרבי.

לקהל היה קשה להפרד, אך התנחמו בכך שזה עוד זמן קצר יתקבצו יחדיו להתפלל את תפילות יום הכיפורים ולשמוע שוב את הרב דייטש כבעל תפילה.

בג' תשרי תשע"ז נסעו בני הזוג דייטש לבארדיטשוב להשתתף בבר מצוה של בן השליח המקומי, הרב טאהלר. למחרת ביום ד' תשרי יום היארצייט של אביו, הרב יוסף אליהו, החליט הרב דייטש להתעכב בז'טומיר אצל בן דודו, השליח ר' אברהם דייטש, כך יוכל לעמוד כש"ץ ביום היא"צ ואף לתפוס התוועדות חסידים.

לקראת סוף היום נערכה התוועדות במתחם המוסדות בראשות הרב שלמה ויילהלם, במחלקת 'הכנסת אורחים' המנוהלת בידי הרב אברהם דייטש, באווירה

נינוחה וחמימה. לאחר ההתוועדות הרב דייטש פרש לדירתו. הרב דייטש החליט לנצל את הזמן והחל לנהל כמה שיחות טלפון הנוגעים לעסקנות הכלל, עם עסקן חשוב ממדינת צרפת. השיחה החשובה נותקה באמצע, הקרדיט הסתיים, היה עליו להטעין את זמן השיחה.

לאחר שביקש ר' מענדל מכמה ידידים מקומיים לכוון אותו למסוף הטענה בעיר, אך מצד השעה המאוחרת נבצר מהם, הזמין ר' מענדל מונית שהובילה אותו למסוף הטענה, בסמוך לתחנת הרכבת. היה זה כבר די מאוחר. ר' מענדל ניסה להטעין שוב ושוב, אך המסוף לא עבד כראוי. הוא לא הבחין בכמה זוגות עינים של חבורת פושעים אכזרית, המביטים בעינים חומדות בטלפון ששלף. בעיר האוקראינית הזו מכשיר זה נחשב כדבר נדיר.

הרב דייטש התרחק מהמסוף כשבני הבליעל עוקבים אחר צעדיו. בעוברו במקום שקט התנפלו עליו במוטות ברזל והכהו מכות אכזריות וקשות. לדעת מבינים, בוודאי לא היה בזה רק משום שוד, מכות פחותות מאלו הספיקו לרוקן את כל כיסיו כולל המסמכים ומעט הכסף שהיה ברשותו יחד עם מכשיר הטלפון. בוודאי השתלב כאן מוטיב אנטישמי עמוק - ברגע שכבר היה יהודי בכפות ידיהם המגואלות מדם לא עצרו את שטף תאות הרצח שלהם. לאחר שאיבד את הכרתו, השאירו אותו מוטל עם שברים בגולגולתו ובכל גופו ללא שום סיוע.

בשעות המוקדמות שבבוקר גילו עוברים ושבים את גופו המוטל על הקרקע מתבוסס בדמו, והזעיקו את הרשויות, הללו לאחר זמן עידכנו את הרב שלמה וילהלם רב ושליח הרבי בעיר, שהזעיק עד מהרה את בני המשפחה שכבר החלו לחפשו בדאגה לשלומם, בלא כיוון מסויים. הרבנים ווילהלם ואברהם דייטש ניסו להביא לייצוב המצב באמצעות בית הרפואה שבעיר, אך נוכחו לגלות כי אינם ערוכים כלל להתמודד עם מצבים שכאלה. הוחלט על העברה מיידית לעיר קייב.

השמועה עשתה לה כנפיים, הציבור נזדעזע. עד מהרה עסקנים רבים ואישי ציבור נכנסו לעובי הקורה. ר' משה גרוסברגר, מנכ"ל 'מד אסיס - הטסות רפואיות' נכנס לענין והחל מפעיל את קשריו. ר' שלומי פלס ור' אלי וולף, מהנהלת אור אבנר נכנסו למירוץ כנגד הזמן להטיסו לארץ, תוך כשהם בקשר הדוק עם בני המשפחה, ועם השלוחים באוקראינה. ידידו הקרוב הנגיד ר' בנימין פיליפסון שעמד עימו מאז ומתמיד בקשר הדוק בכל המצבים והשלבים, בשמחותיו ובנסיעותיו ובהקמת הפרויקטים השונים, נרתם גם הוא במאמץ להשיג את הסכום הדרוש להטסתו המידית לארץ ישראל. בד בבד הכינו אותו בבית הרפואה בקייב לשם הובל במהירות, והחלו בעריכת ניתוח חירום. בתוך שעות ספורות היה מונח על אלונקה במטוס הפרטי כשצוות רפואי מסור מתלווה אליו. בארץ ישראל החלו מאמצים עצומים לעצור את ההידרדרות, ואכן הצליחו הרופאים לעת עתה לייצב את מצבו.

לאחר סדרת ניתוחים וטיפולים מסובכים בבית הרפואה 'תל השומר' התל אביבית הועבר לבית הרפואה 'מעייני הישועה' שבבני ברק. בני משפחתו לא עזבו אותו ליום אחד. זוגתו הרבנית דייטש לא זזה יומם ולילה ממיטתו כשהיא ממלמלת עבורו פרקי תהילים. בניו ובנותיו אף הם נכחו לצידו במשמרות צמודים, תוך כדי שהם מגייסים רופאים וטיפולי עזר שונים לנסות ולהציל את אבי המשפחה. מאות רבנים, אישי ציבור וידידים נהרו לבקרו. המבקרים הרבים שיתפו את רגשותיהם ואיחוליהם ב'ספר המבקרים' שיעדו בני המשפחה שעמדו בביטחון לבריאות אביהם בכדי לספר לאביהם על המבקרים בעת ששכב בלא תזוזה. בספר זה ביטאו המנחמים את תודותיהם, תנחומיהם ואיחוליהם לבני המשפחה גם בימי השבעה.

זכור לטוב הרב גנץ חתנו של הרב יצחק דוד גרוסמן, שבכל יום הגיע עם כלי נגינה והשמיע באזניו של ר' מענדל ניגונים החביבים עליו, מלווים בברכות חמות. ניגונים אלו, כמו גם להקת המנגנים, מכריו מ'עץ חיים' שהגיעו מידי שבוע לשמח בחדרו, פעלו על גילוי הבעת רגשות חבויים על פניו, ובוודאי הטיבו עימו.

ביום שבת קודש י"ט בניסן אמרה הרבנית שטרנה שרה את פרקי התהילים לידו, ברגש רב, היא הבחינה כי נשימותיו קשים עליו והזעיקה את הצוות הרפואי. הללו הזריקו לו חומר מרגיע, כשהיא ממשיכה לומר את המזמורים. לפתע הבחינה כי נשימותיו פוחתים והולכים, היא הזעיקה שוב את הצוות שקבע את מותו. בן ס"ד היה בפטירתו.

בצאת השבת התפשטה במהירות השמועה הקשה והמצערת בכל קצווי תבל והביאה לזעקות שבר. ידידיו ובני משפחתו לא יכלו להנחם בהלקח מעימם בן איש חי רב פעלים. חייו הפעילים והתוססים נגדעו להם, באמצע העבודה באמצע מירוץ החיים הגשמיים והרוחניים, כך, לפתע פתאום, בידי בני עוולה. בני עשוי בידיהם הזדוניות קיפדו את פתיל חייו של אחד מהמיוחדים שבבני יעקב.

הלוויתו ההמונית, יצאה מבית ההלוויות שמגר לעבר הר הזתים בשעות הצהריים של ערב 'שביעי של פסח'. מאות צעדו דוממים ובוכים בבגדי יום טוב עם סרטוקים ומגבעות חג ובלבבות קרועים, על הלקח מהם אחד מהמיוחדים שבחבורת השלוחים והחסידים. בכי קורע לב ליוה את אמירת הקדיש ובקשות המחילה. ר' מענדל נקבר בהר הזיתים ביום היארצייט של אחיו ר' שלמה יהודה דייטש ע"ה בסמיכות לבני משפחתו.

במשך ה'שבעה' הצטופפו אלפים בבית האבלים בירושלים, שנהרו בכל העת לנחם את זוגתו, ילדיו ואחי המנוח החשוב. הם התחככו זה בזה - כיפות סרוגות לצד שטריימלאך, נעלי ספורט לצד גרביים לבנות, שער ארוך לצד פאות מסולסלות, צעירים לצד זקנים, תלמידים וותיקים לצד מורים וצוות החינוך, עמך לצד אדמורי"ם רבנים ושרים באו להשתתף בכאב ולשתף את תחושותיהם. כל אחד הרגיש שאיבד

את המנהל, החבר הכי טוב, ידיד קרוב ממש, איש חסד ענק ויקר. כל הסוגים וכל המינים הרגישו בנוח ובנעימות במחיצתו.

בסיום ימי ה'שבעה' עמדו בני המשפחה כנגד הר הבית על הקבר הטרי ולאחר אמירת קדיש ניגנו בדמעות שלישי את הניגון החביב עליו; ניגון האחים הקדושים מסלאוויטה, אלו שידי החיילים האוקראינים הרשעים הצליפו בגופם מאתיים הצלפות, אלו שישבו אחר כך בכלא הודות ליהדותם. ניגון זה החביב על ר' מענדל, המספר את יסורי הגוף והנפש של אלו שבסוף ימיהם התיישבו בז'יטומיר כמו הדליק בעיני ידידים ומבינים ניצוץ המקשר עם הסיפור שהתרחש זה עתה, עוד יהודי יקר חסיד וצדיק קיפד את חייו בשל מכות אכזריות מידיהם של אוקראינים מתועבים בעיר ז'יטומיר.

המשפיע הדגול הרב חיים שלום דייטש בקול חנוק מדמעות הכריז: "אני הכרתי את האבא היקר, אחי האהוב, אני יודע כי המשאלה היקרה ביותר והחשובה ביותר שלו היתה שאתם ילדיו ונכדיו תלכו בדרכיו ובדרכי אבותיו דרך התורה המצוות והחסידות. זה היה הכל בשבילו. הוא עשה כל מה שהיה יכול כדי לראות את ילדיו מצליחים בדרך זו. בהנהגה שכזו שתקבלו על עצמכם בלב שלם לילך תמיד בדרכיו, הוא ימשיך לחיות עימנו. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ידידים כותבים

אריה ארליך גליון 'משפחה' כ"ד ניסן תשע"ז:

"קשורה היתה נשמת רבי מענדל בציונו הקדוש של זקנו הגדול, הרבי בעל התניא נבג"מ, שארוננו גנוז בהאדיטש האוקראינית. מראשוני הנוסעים אליה היה, והוא שהניח את התשתית למבנים שעל הציון, להכנסת האורחים ולהחייאת המקום בכללותו

לפני שש שנים, ערב כ"ד טבת תשע"א, יום ההילולא של האדמו"ר הזקן, הגיע אלי למערכת העיתון והציע לי שאבוא להילולא. זו היתה הפעם הראשונה בחיי שרגליי דרכו על אדמת הקודש. החוויה היתה עזה. לאורך השבת כולה וההילולא שלפניה נסוך היה על החסיד רבי מענדל אור מיוחד - אור של האדמו"ר הזקן.

עתה חולק רבי יצחק דוד גרוסמן עם האבלים 'מופת' מיוחד שראה יחד עם רבי מענדל בציונו של בעל התניא: "הגעתי עם אביכם בערב שבת. נכנסנו אל ה'אוהל' בחדרת קודש, והדלקנו על הציון נרות קטנים. עברה עלינו שבת מרוממת. במוצאי שבת נכנסנו שוב לציון - וראה פלא גדול: הנרות, שאמורים לדלוק ארבע שעות לכל היותר - עדיין ריצדו בעוז, במשך 27 שעות. אין זאת אלא שההנהגה בציון זה היא מעל הטבע!

לצד הרב גרוסמן יושב אריה דרעי, יו"ר ש"ס, ידיד ותיק ונאמן של משפחת דייטש. הוא מתפעם ממה ששומעות אוזניו, ומביע צער על כי תכניתו של רבי מענדל לקחתו להאדיטש בעבר - התבטלה בשל אשפוזו של אביו.

רבי אריה מספר על ליל שביעי של פסח שעבר עליו בעיצבון גדול. "הייתי בצפת, ובליל החג היה לי צער גדול על שלא השתתפתי בהלוויה של רב מענדל. יום טוב, יום טוב, אבל הייתי בעצב עמוק. בחצות הלילה הלכנו לשירת הים, והחתנים שלי הביאו בעל מנגן אחד שעשה שירה. אני אומר לו: 'תשיר את ה'ארבע בבות' של ה'אלטער' רבה'. הבעל מנגן מסתכל עליי: מה? אמרתי לו: 'אתה לא מכיר ארבע בבות? תשיר בבקשה ארבע בבות!...' הוא התחיל לשיר, ואני עצמתי את העיניים. ראיתי את ר'

מענדל עולה לשמים, ובעל התניא מקבל אותו, הרבי (מליובאוויטש) מקבל אותו, האח שלומיק מקבל אותו. כל הלילה חשבתי עליו".

יוסי אליטוב גליון 'משפחה' פרשת שמיני תשע"ז:

"השבוע התקבצו כולם סביב רבי חיים שלום רבי שניאור זלמן ורבי משה והעלו על נס את דמותו של רבי מענדל, האח שהקים את אחת מאימפריות התורה הגדולות בצרפת.

כשקרה מה שקרה והוא נאלץ לעזוב את הרפובליקה הצרפתית בשל התנגשות מול הרשויות המקומיות - רבי מענדל נשא את כאבו בדומיה. "העיקר שממלכת החינוך ממשיכה ואלפי ילדים ממשיכים להתחנך בדרך ישראל סבא", היה אומר.

מאז שתם פרק צרפת בחיו - הוא הפך לשגריר נודד: הוא הקים בית כנסת בקסריה, התרוצץ בין ערי אוקראינה, תקע יתד במגדל העמק והיה לשגריר נודד של אידישקייט וחסד, מבלי שלעשייתו תתלוה ולו טיפה אחת של מרירות.

אציל נפש היה. לא מעט שבע מרורים, והוא נשא את כאבו בדומיה. את המעט שהיה לו נתן לאחרים. רבי מענדל הביא לכל מקום אליו התגלגל, שמחה, אמונה וחיות חסידיית ללא שאלות.

בהתוועדויות ארוכות אל תוך הלילה, כשבני עלייה היו מתקבצים סביב אחיו, היה רבי מענדל פוצח בזעקה מעומק לב, במנגינתו העמוקה של הרה"ק בעל התניא זי"ע, זקנו הקדוש שבו היה דבוק כל חייו: טעמו וראו כי טוב ה' - פארזוכט און זעהט אז דער אויבערשטער איז גוט".

לצד זאת היה ניגון מיוחד שאהב במיוחד, ואותו היה מלמד את מקורביו: ניגון סלאוויטא'. ניגון זה התחבר על ידי האחים הרבנים לבית שפירא, נכדי הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע, בעקבות עלילה שנרקמה נגדם - האחים הוכו קשות בכל גופם וסבלו ייסורי מוות. תוך כדי שהם מוכים עד זוב דם, החלו האחים לשורר את הניגון הזה - שנחקק ברפרטואר הניגונים החבד"י כ'ניגון סלאוויטא'.

אותו גורל של האחים מסלאוויטא, כמו הכה בגופו של רבי מנחם מענדל. בשעת לילה מאוחרת בסמיכות ליום הכיפורים עמד בתחנת רכבת בעיר שבה התגוררו בערוב ימיהם האחים מסלאוויטא - ואף הוא הוכה בידי רוצחים אוקראיניים מתועבים. חצי שנה נאבק על חייו עד שייסוריו הכריעוהו.

בהיכל הנשמות שבו הוא שוכן כיום, בוודאי יושב רבי מענדל הי"ד ומשורר את אותו ניגון של מסירות נפש".

יהודה הרשלר;

הַגּוֹת קִינִים רַבַּת. תְּמוּר שְׁיָרִים וְחֻדוֹת. וְיֵהי נַעַם נְשֻׁבַת-

מילים בדמעה קרוב לפטירתו של הרב החסיד רבי מנחם מנדל דייטש זצ"ל;

חוזר מהלוויתו רבת התוגה של הרב החסיד רבי מנחם מנדל דייטש זצ"ל. איש יקר ומופלא, שנפטר לאחר חודשים ארוכים שבהם שכב ללא הכרה, וזאת בעקבות תקיפתו הקשה על ידי פורעים מרצחים אוקראיניים (טיפוסיים), בתחנת הרכבת בעיר זיטומיר שבאוקראינה.

רבי מנחם מנדל, אהב במיוחד את ניגון סלאוויטא, הוא היה כמעט כרטיס הביקור הבלתי רשמי שלו (בעבור רבים שכמותי, אי אפשר היה לחשוב על הניגון במנותק מרבי מנחם מנדל). ניגון מצמרר זה התחבר על ידי האחים הרבנים לבית שפירא (נכדי רבי פנחס מקוריץ), הידועים כבעלי הדפוס החסידי בסלאוויטא (שבו כידוע נהגו להטביל את מכונות הדפוס). עפ"י הסיפור, נתפסו הרבנים שפירא בעקבות הלשנה שטנית כנגדם (בכך שהם מדפיסים ספרים תוך כדי שהם מתעלמים מהצנזור המקומי, ואף רצחו לשם כך את מי שהם חשדו בו שהוא מלשין עליהם ע"כ. עלילת דם מהסוג הקלאסי והמוכר), והוכו קשות, כאלף וחמש מאות מלקות בכל חלקי גופם בייסורי מוות של ממש. תוך כדי שהם מוכים עד זוב דם, החלו האחים לשורר את הניגון הזה (ואולי הם אף חיברוהו באותה עת, תוך כדי ממש. כך לפחות עפ"י האגדה), ומאז נקרא הניגון בשמו המוכר; ניגון סאלאוויטא. המלודיה המצמיתה שלו כמו מספרת כל הצלפה וכאב בגופם הקדוש.

כמאה וחמישים שנה לאחר מכן, בחודש תשרי תשע"ז, רבי מנחם מנדל דייטש זצ"ל, עמד בשעת לילה מאוחרת בתחנת רכבת בעירם של אותם אחים קדושים מהניגון ההוא (כידוע הם עברו לזיטומיר לאחר הסיפור המחריד של אותה עלילת דם שפלה, ושאחת מתוצאותיה היתה, סגירת כל בתי הדפוס היהודיים ברחבי ליטא ובלארוס, להוציא דפוס ראם ובית דפוס בזיטומיר). וכמאמר הפיוט, שלא אחד בלבד עומדים עלינו וכו', מוכה רבי מנחם מנדל עד מוות, על ידי פורעים, רוצחים אוקראיניים מתועבים. כשאתמול - כחצי שנה לאחר מכן, נפח את נשמתו הטהורה והמזוככת ביסורים.

כמה אירוני, טראגי ומדהים, שאיש שכזה שהניגון ההוא היה לא פחות מיצוק בדמותו ובהוויתו (ולמותר לציין, כי בזכותו אף זכיתי להתוודע לניגון זה), הלך לעולמו באופן שמצמרר בדמיונו לסיפור ההוא. ועל הדרך, שימש בעבור כולנו תזכורת מבעיתה נוספת, אודות הגורל היהודי וטיבו האלמותי, לצד טיבם האפל, האנטישמי והרצחני, של מיטב בניה של העולם המערבי.

נחמה פורתא ישנה לכולנו, כי לפחות הפעם האחרונה היא בה זכינו לשמוע מרבי מנחם מנדל מנגן את ניגון סלאוויטא, תועדה במלואה. תיעוד שכבר עשה לו כנפיים והדים רבים. נראה לי שאין ערוך לניגון שכזה כשהוא מושר בפיו של רבי מנחם מנדל, כפי שהוא ורק הוא, היה יכול לבצע. באותו הפעם גם לימד אותנו רבי מנחם מנדל את הניגון, עקב בצד אגודל, עם כל הטעם החבד"י והניואנסים השמורים אך לו. היה זה בכ"ד טבת תשע"ו, מספר חודשים קודם לאירוע הנורא שהביא לפטירתו, בהאדיט שבאוקראינה, בהיכל שעל ציונו של רבינו האדה"ז בעל התניא.

ואם הזכרנו את האדמו"ר הזקן, נראה לי שמתחייבת כאן התייחסות נוספת:

אי אפשר לטעמי, לדבר על רבי מנחם מנדל במנותק מהאדמו"ר הזקן, מהאיש הפלאי הגדול בענקים ההוא, שרבי מנחם מנדל היה מצאצאיו, וכה קשור אליו בעבותות. בעבורי, כמי שמגיע מרקע שאינו חבד"י, ההיכרות המעמיקה עם האדמו"ר הזקן, תורותיו, ניגוניו, ועולמו הנשגב, הייתה כמעט בד בבד בתקופת הכירותי את רבי מנחם מנדל. ולא דבר ריק הוא, שכביכול באורח מקרה, זכיתי להתוודע לרבי מנחם מנדל שם במקום בו חלקת מחוקק ספון, באתרא קדישא האדטיש שבאוקראינה. המיזוג בין רוחו הגדולה של האדמו"ר הזקן וקדושתו האופפת וממלאת את המקום, התמזגה והתגלמה להפליא בדמותו של רבי מנחם מנדל.

ככל שהכרתי יותר את רבי מנחם מנדל, התעצמה לנגד עיני אותה 'כוונת המשורר'; למה פילל רבינו האדמו"ר הזקן, כאשר ייסד את שיטתו התיאולוגית - חסידית, יצק את יסודותיה של חסידות חב"ד ומיצב בעבור דורות של יהודים את הדרך המכוונת העולה בית אל. בעבורי רבי מנחם מנדל, שימש כדוגמה החיה והמובהקת, לדמותו של חסיד אמת. לאיך וכיצד נראה אדם שבעבורו ספר התניא, תורה אור וליקוטי תורה, אינם עוד אוסף של רעיונות תיאולוגיים מבריקים, אלא תורת חיים של ממש, כזו שהיא נר לרגליו ואור מתמיד לנתיבותיו בכל צעד ושעל.

השעות שזכינו לבלות שם במחיצתו בהאדטיש, לימדו אותנו פרק חי ומופתי, בדבקות של תלמיד ברבו, של אדם שהוא כולו בבואה נפלאה, תרומה מתרומות מידותיו וספירותיו של מי שספון שם למטה, סביו הגדול, רבינו האדמו"ר הזקן. ומעל כולנה, זכינו כולנו להתבשם מהתענוג והעריבות האינסופיים שהיו שרויות על פניו ברגעים שבהם היה שרוי רבי מנחם מנדל בהתקשרותו אל רבו. אם בשעת התוועדות או לימוד החסידות. כמה הבנו אז, שאנחנו עוד רחוקים מלהבין, כמה דביקות זו היא גבוה מעל גבוה, חתומה ואצורה בסוד עולמו הפנימי. דומני כי נאה להביא בהקשר זה את דבריו של האדמו"ר הזקן ב'תורה אור' (וירא יד' א') יש בהם לדעתי בכדי לשפוך אור על דמותו, כפי שאני זכיתי להתוודע אליו;

'עם היות שאין ערוך אליו מ"מ הוא ממזגו ותכונתו וכמו שרואין כמה מיני עריבות ומתיקות ברוחניות כמו תענוג של דבר חכמה הוא ג"כ מתיקות וכן תענוג של ניגון שהוא מן הקול היוצא מן הלב בחי' המדות. ולכן בכמה ירידות והשתלשלות נעשה מתיקות גשמי ממש הגם שההפרש וההבדל רב ביניהם, כו'.

אפילוג -

לפני כחודשיים, ביום הולדתו של רבי מנחם מנדל עלינו לבקר בבית החולים מעייני הישועה בו שכב בבידוד ללא ההכרה, וזאת על מנת לציין במחיצתו, אולי בפעם האחרונה, יום כה מיוחד בחייו. שרנו סביב מיטתו שירים וניגונים שונים, וכמובן את ניגון סאלאוויטא שכה היה מחובר אליו בכל נימי נפשו (בני משפחתו ידעו לזהות ולציין, כי בכל פעם שהיו משמיעים באוזניו את הניגון הזה, היו עפעפיו נעים בקצב חריג, ואף ניתן היה לזהות זאת במדדים רפואיים נוספים). היו אלו רגעים של הוד שקשה להעביר במילים. כך כמו נפרדנו ממנו לנצח. וכמה חבל על דאבדין, ווי לנו שעלה ובא מלאך המוות בחלונינו, ווי להאי שופרא דבלי עפרא.

תהי ההתעוררות מדמותו היחידאית וההצצה ולו החטופה, לעולמו הפנימי, לעילוי נשמתו הקדושה.

לך נא רבי מנחם מנדל, ונוח בשלום על משכבך ועמוד לגורלך לקץ הימין. אך אנא במטותא, שא עמך עד כסא הכבוד, את הקריאה היהודית הנצחית: "לְמָה יִאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ אֱלֹהֵיהֶם. יִוָּדַע בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ הַשְּׁפוּףִי: וְאוֹמֵר, כִּי דוֹרֵשׁ דְּמַיִם אוֹתָם זָכַר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנוּיִם: וְאוֹמֵר, יִדִּין בְּגוֹיִם מְלֵא גְוִיּוֹת מְחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה. מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ"

תמונות מספרות

חט"ד
רב פעלים

החסיד הרב מנחם
מענדל דייטש

צופת

משפחה וידידים

האדיטש, וציוני רבותינו נשיאנו

החלום שהתגשם

מוסדות שניאור צרפת

החלום שהתגשם היכל אדמו"ר הזקן

